

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KOCAELİ İLİNDE BULUNAN, FARKLI SANAYİ
KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN BİREYLERİN BOŞ
ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME TERCİHLERİNİN
İNCELENMESİ**

115287

Yeşim OKUMUŞ

115287

Kocaeli Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmenliğinin

Beden Eğitimi ve Spor Programı İçin Öngördüğü

BİLİM UZMANLIĞI (YÜKSEK LİSANS) TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DÜZENLEME MERKEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Zekiye BAŞARAN

KOCAELİ
2002

Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürlüğü'ne

İş bu çalışma, jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında
BİLİM UZMANLIĞI (YÜKSEK LİSANS) TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Unvan Adı SOYADI İMZA

Prof. Dr. Aydın ÖZBEK

Üye Unvanı Adı SOYADI İMZA

Doç. Dr. Yavuz TAŞKIRAN

Üye Unvanı Adı SOYADI İMZA

Yrd. Doç. Dr. Kenan SİVRİKAYA

Üye Unvanı Adı SOYADI İMZA

Yrd. Doç. Dr. Gazanfer Kemal Göl

Üye Unvanı Adı SOYADI (DANIŞMAN) İMZA

Yrd. Doç. Dr. Zeynep BASARAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

09.04/2002

Prof. Dr. Nejat GACAR

Enstitü Müdürü

mühür

ÖZET

Kocaeli İlinde Bulunan Farklı Sanayi Kuruluşlarında Çalışan Bireylerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihlerinin İncelenmesi

Bu çalışmanın amacı, Kocaeli ilindeki farklı sanayi kuruluşlarında çalışan değişik statüdeki bireylerin boş zamanlarını ne şekilde değerlendirdikleri, kuruluşların çalışanlarına ne tür etkinlikler sundukları, boş zamanları değerlendirme etkinliklerinin iş verimine etkisi ve çalışanların boş zamanlarını değerlendirme konusunda ne kadar bilgili ve bilinçli olduklarının araştırılmasıdır.

Araştırmanın evrenini 17 sanayi kuruluşunda çalışan 1000 kişi teşkil etmiştir. Yönetici, işçi, memur ve müteahhit eleman olarak çalışan deneklere 23 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Deneklerden 752 kişi (%75) anketi cevaplandırmıştır.

Araştırmada, frekans, yüzde ve .05 anlamlılık düzeyinde Pearson korelasyon tekniği kullanılmıştır. Kullanılan anketlerin analizi Windows SPSS paket bilgisayar programıyla yapılmıştır.

Sonuçta, çalışanların yeterli boş zamana sahip oldukları, boş zamanlarını daha çok pasif etkinliklerle değerlendirdikleri, boş zaman etkinliklerine yönelme nedenlerinin arkadaşlarıyla birlikte olma isteği ve faaliyetlerin rahatlatıp mutlu etmesi, etkinlikte bulunmama nedenlerinin de maddi olanaksızlıklar ve gerekli ortamları bulamamak olduğu, boş zamanları değerlendirme etkinliklerine katılmanın iş verimini olumlu yönde arttırdığı tespit edilmiştir. Kuruluşların, özellikle kamu sektörünün çalışanlarına boş zaman etkinlikleri düzenlemekte yetersiz oldukları, özel sektörün etkinliklerinin de deprem ve ekonomik krizden sonra azalarak devam ettiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Sanayi Kuruluşları, Rekreasyon

ABSTRACT

Research of the Prefences of the Leisure Time Activities of the Individuals Working at Different Industrial Establishments in Kocaeli

The purpose of this study is to research how the individuals working at different industrial establishments in Kocaeli spent their leisure time, which activities are presented by these establishments to their employes, the effect of leisure time activities on work efficiency and to what extent the employes are aware of how to spent their leisure time.

The data included in this report was obtained from totally 1000 people working at 17 different industrial establishments. A questionnaire consist of 23 questions was given to all the participants working as a manager, worker,official, building contractor.752 of them (%75) answered the qestionnaire.

Statistical analyses were done by using statistical frequency (f), percentage and 0,5 significance degree correlations technique. All analyses were done by using Microsoft Excel and Windows SPSS pocket programme.

As a result, it was concluded that the employes have got enough leisure time, but they prefer spending their free time with passive activities, the aim of tendency that they show to leisure time activities is the desire to be whit their friends and the relaxing and satisfying properties of these activities. On the other hand, the reason for not taking part in any leisure time activities is economic matters,and inadequate conditions for recreationnal activities. It is shown that taking part in leisure time activities effect work efficiency in a positive way. It is determined that establishments are rather insuffiencent to organise leisure time activities for their employes especially working in public sector, and the activities of the private sector continue in a decreasing manner after the earthquake and economic crisis

Key words: Sport, Industrial Establishments, Recreation

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamı yöneten ve çalışmamın her aşamasında beni destekleyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Zekiye BAŞARAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Beni bu çalışmaya yönlendiren hocam Yrd. Doç.Dr. Kenan SİVRİKAYA'ya, tez çalışmamın istatistiksel analizleri safhasında bana yardımcı olan Yrd. Doç.Dr.Metin BAYRAK ve Araştırma Gör. Hakan KOLAYIŞ'e, tezimin her aşamasında bana yardımcı ve destek olan Matematik bölümü öğrencisi Müge KÖYLÜ'ye, eşime ve oğluma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLOLAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	3
2.1. Boş Zamanları Değerlendirme İle İlgili Temel Kavramlar	3
2.1.1. Zaman Kavramı	3
2.1.2. Zaman Kullanım Bölümleri	5
2.1.3. Boş Zaman Kavramı	6
2.1.4. Boş Zaman Değerlendirme Kavramı	7
2.2. Kocaeli İlinde Sanayi ve Sanayi Kuruluşları	11
2.2.1. Kocaeli ve Sanayi	11
2.2.2. Kimya Sanayi	12
2.2.3. Makine Sanayi	13
2.2.4. Ana Metal Sanayi	13
2.2.5. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	13
2.2.6. Kağıt Sanayi	14
2.2.7. Taşıt Sanayi	14
2.3. Sanayi Kuruluşları ve Çalışanların Görev ve Nitelikleri İle İlgili Kavramlar	15

2.3.1. Özel İşletmeler	15
2.3.2. Kamu İşletmeleri	15
2.3.3. İşçi	15
2.3.4. Memur	16
2.3.5. Mütteahhit Eleman	16
2.3.6. Yönetici	16
2.4. Çalışan Bireylerin Boş Zaman Değerlendirme Etkinliklerine Bakış Açıları	17
2.4.1. Çalışanların Boş Zamanları Değerlendirme Etkinlikleri	17
2.4.2. Çalışanların Boş Zaman Değerlendirme Etkinliği Olarak Spor	18
2.4.3. İş- Verimlilik- Boş Zaman Etkinlikleri İlişkisi	21
2.4.4. Boş Zamanın Ekonomik Olarak Planlanması	23
2.5. Anayasa ve Kalkınma Planlarında Boş Zaman ve Rekreasyon	27
2.5.1. Çalışanların Boş Zamanları İle İlgili Kanuni Düzenlemeler	27
2.5.2 Anayasa ve Kalkınma Planlarında Spor ve Rekreasyon	28
2.6. Sanayi Kuruluşlarında Çalışan Bireylerin Boş Zamanları Değerlendirmelerine Yönelik Olarak Yapılan Etkinlikler	30
2.6.1. Anket Yapılan Kuruluşlardaki Uygulamalar	30
2.6.2. Yabancı Ülkelerdeki Kuruluşlarda Yapılan Uygulamalar	32
3. GEREÇ VE YÖNTEM	35
4. BULGULAR	37
5. TARTIŞMA	57
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	61
KAYNAKLAR DİZİNİ	65
ÖZGEÇMİŞ	68
EKLER	69

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BESYO : Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

B.T.S.G.M : Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü

DNA : Deoksiribo Nükleik Asit

G.S.G.M : Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

KSO : Kocaeli Sanayi Odası

N-T : Nordhaus- Tobin

OECD : Organization for Economic Cooperation and Development
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

ÖER : Ölçülebilir Ekonomik Refah

T.P.A.O : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TÜFE : Tüketici Fiyatları Endeksi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri I.Derece Tercih	45
Şekil 2. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri II.Derece Tercih	45
Şekil 3. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri III.Derece Tercih	45
Şekil 4. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar I.Derece Tercih	47
Şekil 5. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar II.Derece Tercih	47
Şekil 6. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar III.Derece Tercih	48
Şekil 7. Boş Zaman Değerlendirme Etkinlikleri Hangi Sorunları Gideriyor	49
Şekil 8. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler I. Derece Tercih	51
Şekil 9. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler II. Derece Tercih	51
Şekil 10. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler III. Derece Tercih	51

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Kişisel Kimlik Bilgileri	37
Tablo 2. Çalışanların Görev ve İş Yeri Bilgileri	39
Tablo 3. Çalışanların Sektörlere Göre Dağılımı	41
Tablo 4. Çalışanların Günlük Boş Zamanları	41
Tablo 5.a. Çalışanların Katıldıkları Boş Zaman Etkinlikleri	42
Tablo 5.b. Çalışanların Boş Zaman Etkinliklerine Katılma Sıklığı	43
Tablo 6. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri	44
Tablo 7. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiye Sağladığı Faydalar	46
Tablo 8. Boş zaman Değerlendirme Etkinlikleri Hangi Sorunları Gideriyor	47
Tablo 9. Kurumda Boş Zaman Etkinliği Düzenlenme Durumu	50
Tablo 10. Düzenlenen Etkinlik Türü	50
Tablo 11. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler	51
Tablo 12. Etkinliklerin İş Verimine Etkisi	53
Tablo 13. Boş Zaman Değerlendirme Etkinliklerine Katılmama Nedenleri	53
Tablo 14. Yaş ile Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişkisi	54
Tablo 15. Günlük Boş Zaman İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki	54
Tablo 16. Öğrenim Durumu İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki	55
Tablo 17. Kazanç İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki	55
Tablo 18. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın İş Verimine Etkisi İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki	56

GİRİŞ

Çağımızın tekdüze günlük yaşamı içerisinde insanların yaşam zorunlulukları dışında kalan zamanlarını değerlendirmeleri sağlıklı kalabilmeleri için çok önemlidir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak çalışma saatleri giderek azalmakta ve insanların kendilerini gerçekleştirmek için sahip oldukları zaman artmaktadır (Öztürk,1998).

Serbest zamanın tarihsel gelişim sürecinden bakıldığında, sporun makro iktisadi dönüşümlerin doğrudan sonucu olarak karşımıza çıkan olgulardan biri olduğu görülmektedir. Sanayileşme sürecinde kas gücü yerini makineye bırakırken, artan üretim kapasitesi bir taraftan çalışmaya ayrılan sürenin azalmasını, diğer taraftan kaçınılmaz olarak devreye sokulan sosyo-ekonomik programlarla refahın geniş kitlelere yayılmasını sağlamıştır. Böylece tarih boyunca seçkin bir azınlığın ayrıcalığı olan boş vakit ile zevk amaçlı harcamalar kitleselleşmiştir (İkizler, 2000).

Kalkınmış, güçlü bütün ülkelerde verimliliğin ince hesapları yapılmaktadır ve zaman kullanma bu verimliliğin vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olarak anlaşılmaktadır.

1625 yılında Bacon zamanın bütün yeniliklerin anası olduğunu, 1990'larda Stalk zamanın; paraya, verimliliğe, kaliteye hatta yeniliğe eşdeğer stratejik bir silah olduğunu söylemektedir. Bir çok sanayi dalında, özellikle otomobil sanayinde tasarımdan üretime kadar geçen zamanı azaltmak ve piyasanın isteklerine daha uygun sürelerde ürünü arz edebilmek için, gecikme kayıplarını azaltan esnek zaman uygulamaları ile kıyasıya bir rekabet yaşandığını kaydediyor. Eski klasik şirketler maliyet azaltma ve kapasite gibi konularda rekabet etmeye çalışırken, yeni rakipler zaman faktörünü kullanarak, önde gidiyorlar (Abay 2000).

On dokuzuncu yüzyılda liberal kapitalist çalışma düzeni, günlük iş sürelerinin çok uzamasına neden olduğundan, gerçek anlamda işçilere boş zaman bırakmamıştır. Bu dönemde işçi günde on beş saatten uzun bir süre iş yerinde çalıştıktan sonra evine gidip ancak uyuyabilmekte ve yeniden iş yerine dönmekteydi. Yirmi birinci yüzyılda iş sürelerinin ancak sekiz saati kapsaması, geri kalan sekiz saatte işçinin uyuması ve diğer tüm sosyal faaliyetleri için de sekiz saatlik bir zamana sahip olması işçi sendikalarının şiddetle savunulmuş ve istenmiştir (Boz, 1990).

Bugün Batıda mesainin yedi saate düşürülmesi (haftada 35 saat olması) ya da iş günlerinin dörde indirilmesi yönünde yoğun bir talep söz konusudur. XIX. yüzyılın başlarında mesainin 14-15 saat olduğu, hafta sonu tatilinin ve yıllık izin hakkının olmadığı hatırlanacak olursa serbest zamandaki artışın boyutları daha iyi anlaşılır (İkizler, 2000).

İş-iş dışı zaman ilişkisi bütün toplumların yaşayışlarında önemli bir yer tutmuştur ve tutmaktadır. Bu ilişkiden temel olarak anladığımız, değişik iş türlerinin ve koşullarının, kişilerin işte ve işten arta kalan boş zamanlarındaki davranışlarını etkilediğidir (Erdoğan, 1973).

Bugün toplumbilimciler, “boş zamanları ve değerlendirilmesini”, sağlıklı bireyler yaratılması bakımından dinlenme, eğlenme gereksinimini karşılaması bakımından günlük yaşamdaki önemini vurgulamaktadır (Aslan,1994).

Ekonomik yapılanmada sanayinin en önemli sektör olduğu Kocaeli ili Türkiye genelinde İstanbul’dan sonra ikinci büyük sanayi şehri olma özelliğini 20 yıldır korumaktadır.

Son yıllarda teknolojinin gelişmesi ile birlikte çalışma saatlerinin azalması, genel tatil sürelerindeki uzama sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerin kendilerine ayırabilecekleri boş zamanların artmasına neden olmuştur.

Bu çalışmayla Kocaeli ilindeki farklı sanayi kuruluşlarında çalışan değişik statüdeki bireylerin boş zamanlarını ne şekilde değerlendirdikleri, kuruluşların çalışanlarına ne tür etkinlikler sundukları ve çalışanların boş zamanlarını değerlendirme konusunda ne kadar bilgili ve bilinçli oldukları sorularına cevap aranmıştır.

2. GENEL BİLGİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1 Boş Zamanları Değerlendirme İle İlgili Temel Kavramlar

2.1.1 Zaman Kavramı

Zaman birbiri peşi sıra gelen olayların, olguların dizisini, sürecini belirten soyut bir kavramdır (Abay, 2000).

Zaman insanın sonsuzluk ölçüsüdür, bir yerden başka bir yere, bir deneyimden başka bir deneyime geçişinin ne kadar sürdüğüne dair geliştirdiği süredir (Addington, 2000).

Tezcan (1994)'a göre zaman, insan yaşamının yerine göre uzun yada kısa süreli, yinelenmesi olanaksız, başlangıcı ve sonu belli saatle ölçülebilen bir bölümdür.

Abay ise (2000), zamanı, canlı varlıkların DNA özelliklerinden kaynaklanan ve iç dengelerini sağlayan tabii ritme *biyolojik zaman*, inanç derinliği, duygu yoğunluğu, sanat hassasiyeti ile hacimlendirilmiş, beyin ve kalp güçleri ile süslenmiş olan zamanı *deruni zaman* olarak sınıflandırmıştır.

Scout (1997)'a göre zaman paha biçilmez bir kaynaktır. Belirli bir ritimle amansızca akar gider: her dakika 60 saniye, her saat 60 dakikadır. Geçen zamanı geri döndüremezsiniz. Zaman demokratik bir şekilde paylaşılan bir kaynaktır: hepimizin günde 24 saati, her haftada 7 günü vardır. Ne kadar zengin olduğunuz hiç önemli değildir, daha fazla zaman satın alamazsınız. Zamanı biriktiremezsiniz, ödünç alamazsınız, çalamazsınız, hiçbir şekilde değiştiremezsiniz.

Addington , zamanın insanların sonsuzluk ölçüsü olduğunu ve zamanla ilgili doğal kabul edilen her şeyin, insan düşüncesinin bir ürünü olarak ortaya çıktığını belirtir. Yine O' na göre zamanı anlamak için, zamanın uzaya bağlı olduğunu kabul etmek gerekir. Uzay ölçüdür. Zaman uzay sayesinde ölçülebilmektedir. Zaman, bir nesnenin uzaydaki bir noktadan başka bir noktaya geçtiği aralıktır. Zaman ve uzay kavramları birbiri için gereklidir ve birinin varlığı diğerinin varlığına bağlıdır (Gülbahçe,1996).

Zamanın insan hayatındaki önemini, yok edici gücünü filozof Seneca “sahip olduğumuz zaman az değil, çok. Az olan zaman, ondan yararlandığımız zamandır” sözüyle vurgulamıştır. Horatius, zamanın gücü hakkında “zamanın yıkıp yok etmediği hiçbir şey yoktur” ifadesini kullanırken, Buckstone, “insan zamanın esiridir” demiştir. 16 asır önce Augustinus ise zaman kavramını şöyle tanımlıyor: “Bana zamanın ne olduğunu sorduklarında biliyorum. Ancak cevabını açıklamaya kalkıştığımda, zamanın ne olduğunu bilmediğimi anlıyorum” (Abay, 2000).

Gonzales-Pecotce,1953 der ki: “Zaman, insan için yaşamdaki yerini almış bir olgudur, zaman ve yaşam aynı kavramlardır”. Bu demektir ki insan yaşamının özü kişinin zamanının nasıl ayarlayacağına bağlıdır ya da başka bir deyişle zamandan yararlanma yoludur (Cohen, 2001).

Bilim adamlarından önce zamanın baskısını anlatan bir çok düşünür, sanatçı ve yazar olmuştur. Güney Amerika yerlileri (Maya) zamanın bir ruh hali olduğuna inanırlardı. Mayalar için zaman sonsuzluk anlamına geliyordu. Savaşların bu sonsuz takvimde kayıtlı olduğuna inanırlar ve hep aynı tarihte savaş yaparlardı. Ateşe tapanlar (Mecusiler) zamanı devreden bir çember olarak düşünürlerdi.

Zaman maksat değildir. Zaman insan için yaratılmış, hem de hakça herkese bahşedilmiş bir kaynaktır. Bu kaynağın büyük bölümü her an kendi irademizle verdiğimiz kararlarla, yaptığımız tercihlerle şekillenmektedir (Abay, 2000).

İnsan servet sahibi olabilir, bunun bir kısmını harcar, bir kısmını harcayamaz. Ama zaman, diğer servetlerin aksine tamamen kullanılır. Zaman satın alınmaz, biriktirilmez, satılmaz, çoğaltılmaz, tehir edilmez, bir başka şekle çevrilmez, ancak ve ancak tüketilir (Lakein, 1997).

Zamanı algılayış tarzımız, onu değerlendirmek için yapacaklarımızı da yönlendirmektedir (Lakein, 1997).

Scott (1993)’a göre, zaman bir armağandır. Klasik zaman düzenleme sınırlarının ilerisine gidebilmeli ve tatmin edici ve verimli faaliyetler için insanı harekete geçiren atmosfere girilmelidir.

Servan ve Schreiber (1997)’e göre, zaman, karşısında onun kadar güçlü olmadığımızdan ona karşı oynayabileceğimiz bir tek kozumuz bile yoktur. Nasıl hayatımızın her anında nefes almak için oksijene ihtiyaç duyuyorsak, onu da her an kullanmak zorundayız.

2.1.2. Zaman Kullanım Bölümleri

Zamanın yemek yemek, uyumak gibi fizyolojik ihtiyaçların karşılanması ile ilgili, çalışmakla ilgili ve oyun, eğlence, spor gibi etkinliklerin yapıldığı kullanım bölümleri mevcuttur (Meyer,1969: Karaküçük'den, 1997).

Zamanı iyi kullanabilme, iyi ve etkili kullanabilme, fertlerin olduğu kadar toplumlarında gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir (Özkökeli,1998).

Zaman kullanmayı bilmek, insan şahsiyetinin en geçerli alt yapısını oluşturmaktır. Yeni bir işi veya mesleği icra eden bir profesyonel gibi zaman iyi kullanılmalıdır. Yani zaman kullanımının ustası profesyonel olmalıdır (Bozatay 1996).

Zamanı iyi kullanabilmek, insanın kendisine, çalışma hayatına, sosyal hayatına, dinlenme ve eğlencesine, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına ayırdığı zaman birimler arasındaki dengeyi iyi kurabilmesine bağlıdır (Arslan ,1996).

Garzia zamanı;

- 1.Çalışma zamanı,
- 2.Çalışmaya bağlı etkinliklere ayrılan zaman,
- 3.Yaşamı sürdürmeye yönelik etkinlikler ve
- 4.Serbest zaman olarak bölümlere ayırırken,

Megyeri de;

1.Temel ihtiyaçların giderilmesine ayrılan zaman (uyku, temizlik, giyinme, yemek yemek vb.),

2.Çalışma ve buna bağlı etkinlikler ve görevler için ayrılan zaman (iş, yolculuk, ödev, öğrenim için geçen süre vb.),

3.Serbest etkinliklere ayrılan zaman (eğlence, spor, dinlenme vb.),

4.Diğer etkinliklere ayrılan zaman, olarak gruplama yapmıştır (Gökmen,1985: Karaküçük'den, 1997).

Günümüzde bu gruplandırmanın artık çok klasik kaldığı söylenebilir. Üretim tekniklerinde otomatlaşmanın iş saatlerini boş zamanlar lehine gittikçe azalttığı bir toplum düzeni oluşturulmuştur. İş saatlerinin azalması ile boş zamanların artması arasında bu nedenle gelişen ters bir orantı bulunmaktadır (Karaküçük, 1997).

2.1.3. Boş Zaman Kavramı

Boş zaman, çalışma sürelerinin dışında kalan ve kişinin dilediği gibi kullanabileceği zamanı ifade etmektedir (Boz, 1990).

Antik dünyadaki "Leisure", Latince'de "otium" anlamındadır ve özgür kişilerin ayrıcalıkları ve vasıfları anlamına gelir. Boş zamanın olmasından kastedilen tüm aktiviteler insan iradesinin kuvvetiyle yapılır (Cohen E, 2001).

Boş zaman (ing:leisure) sözcüğü "izinli" anlamına gelen Latince "licere" sözcüğünden türetilmiştir ve sözcüklerde bireyin dinlendiği, eğlendiği, serbest doldurulmamış zaman olarak tanımlanır. Boş zaman bir "zaman parçasıdır" ve zorunsuz zamanı, serbest zamanı, kişinin serbestçe istediğini yapabildiği zamanı belirtir. Boş zaman, biyolojik olarak, yaşamak için yapmamız gereken (örneğin yeme, uyuma, v.s.) şeylerin oluşturduğu varoluşun ve yaşamı kazanma (iş) veya yaşamaya hazırlanmak (okul) gibi şeylerin oluşturduğu, geçim zamanlarının ötesindedir. Boş zaman, zorlama duygumuzun en az olduğu, kendi yargı ve seçimine göre kullanılan isteğe bağlı zamandır (Başaran, 1998).

J. Dumazedier'e göre "boş zaman, teknik gelişim ve sosyal güvenlik sayesinde kişinin üretime yönelik etkinlikleri sırasında ya da onu izleyen, girişmekte olduğu üretim dışı etkinlikleri için sarf edebileceği süredir".

Müftügil'e göre "boş zaman, kişinin işe, işle ilgili sorumluluklarına, kendisinin ve ailesinin bakımına ayırdığı zamanın dışında kalan, dolayısıyla zorunlulukların olmadığı özgür bir zaman birimidir" (Karaküçük,1997).

Tezcan, boş zamanı; kişinin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklarından veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak, yani kişinin kesin olarak bağımsız ve özgür olduğu iş hayatının dışındaki zaman şeklinde tanımlar (Tezcan,1982: (Karaküçük'den,1997).

Boş zaman tarihsel değişkenler içinde sosyo-ekonomik gelişmenin bir ürünüdür. Günün, çalışma ve boş zaman olarak ayrılması, işin akılcı organizasyonunun çeşitli ilkeler altında düzenlenmesinin ve endüstrileşmenin sonucudur (Aslan,1994).

Roberts boş zamanı yaşamın hiç çalışmadan, oldukça serbest yaşanan bölümü gibi tarif eder ve der ki; Modern toplumdaki boş zaman anlayışı çalışmanın bir yüzü, en azından bir parçası olarak görülmelidir. Kelly'e göre eğer bir şey yapılıyorsa o zaman boş zaman değildir ve genellikle boş zaman, iş olmayan seçilmiş bir aktivite olarak algılanır (Rojek, 1989).

Dumazedier, Zuzanek, Robinson, Tezcan gibi yazarlar, çalışma saatleri dışında kalan zamanın tümüyle boş zaman olarak algılanmayacağını ileri sürmektedirler. Bu yazarlara göre, çalışma dışı zaman, a.Fizyolojik gereksinimler için ayrılan zaman, b.Çalışma dışı zorunluluklar ve c.Boş zaman olarak gruplanmaktadır. Yazarların çalışmasında boş zaman kavramı tanımlanmasında aranılan temel ilkenin özgürce seçilmiş ve değerlendirmeye açık bir zaman dilimi olması öngörülmektedir (Aslan 1994).

Boş zaman ve boş zamanı değerlendirme aynı anlama gelmeyen iki kavram olup; boş zaman kişinin çalışmadığı, yaşam zorunluluklarının ve biçimsel görevlerinin dışında kalan ve kişinin kendi isteği yönünde harcayabileceği zamandır. Boş zamanı değerlendirme ise, boş zamanda yapılan etkinliklerle ilgilidir. "Boş zamanı değerlendirme" bu iki kavramın uygulamadaki karşılığı olarak geliştirilmiştir ve kullanılmaktadır (Bucher and Bucher, 1974: Öztürk'den, 1998).

2.1.4. Boş Zamanı Değerlendirme Kavramı

Bazı yazarlar boş zamanı rekreasyonla aynı şekilde gözlemlese de, diğerleri boş zamanın arzu edilir bir durum anlamına geldiği görüşündedirler. Kişinin, hayatını idame ettirebilme, mal sahibi olması, konfor ihtiyaçları ve sosyal zorunlulukları dışında kendi istekleriyle bağlandıkları davranışlarının rekreasyonu ifade ettiğini kabullenirler (Driver et al. 1991).

Boş zamanı değerlendirme, rekreasyon terimi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Sözcük olarak "yeniden yaratma" anlamına gelen rekreasyon, dünyada yalnızca, yaratıcı (creative) özelliği bulunan bir varlık için söz konusudur. Bu varlık insan olduğuna göre yeniden yaratma (rekreasyon) insan ve insanın yaşama sorunu bakımından önem taşımaktadır. Yeniden yaratma (rekreasyon), insan için yaratıcı yaşama bağlamından uzaklaştığında söz konusu olabilir. Bu bakımdan,

yeniden yaratma, insanın yitirdiği, ayrı kaldığı bir doğal yanını yeniden bulma ve yaşamasına katma çabasıdır. Yeniden yaratma (rekreasyon) genellikle boş zaman ya da serbest zaman olarak adlandırılan etkinlik içinde anılmaktadır. Böyle bir tutum içinde rekreasyon insanın kaçınılmaz bir gereksinmesi değil, olmasa da olur türünden bir etkinlik gibi görülebilmektedir (Erdemli, 2000).

“Yeniden tazeleme, yeniden biçimlendirme, yeniden yaratma, yeniden güçlendirme, yeniden gençlik ve dinçlik kazandırma ile yeni bir ruh, akıl ve beden geliştirme anlamlarına gelen boş zamanı değerlendirme, eğitim alanında yeni görülmele birlikte, kökleri insanın akıl, duygu ve toplumsal durumlarında daha derin olarak görülmektedir (Corbin,1970: Kılbaş’dan, 1995).

İnsanın özbenliğine uygun ve yapmaktan zevk aldığı toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılarak, günlük yaşamın sıkıcılığında kurtulması ve başka insanlarla etkileşerek toplumsal bir kişilik kazanması” olarak açıklanan boş zamanı değerlendirme ayrıca, “özünde ödül niteliği taşıyan ancak kazanç amacı gütmeyen, doğası gereği antisosyal de olamayacak etkinlikler” olarak tanımlanmaktadır (Bucher and Bucher,1974: Kılbaş’dan, 1995).

Rekreasyon, insanların gönüllü olarak boş zamanlarında katıldıkları ve kişisel doyum sağladıkları aktiviteler olarak tanımlanabilir. Rekreasyon faaliyetleri ve uyguladıkları alanlar ve içeriklerine göre çeşitlilik gösterir. Katılımcı kişi yapısı, cinsiyeti, eğitimi, sahip olduğu olanak ve yetenekleri ile katılacağı etkinliklerde tercihini belirler. Çeşitlilik ve ilgi çekici özelliği ile spor, rekreasyon faaliyetlerinde önemli bir tercih unsuru haline gelmiştir (Erkan ve ark. 2000).

Boş zaman değerlendirmenin, bireye sağladığı yararlar incelendiğinde; Boş zaman değerlendirme yoluyla bireyin iş yorgunluğunu atma fırsatı bulduğu belirlenmiştir. İş, zorunluluklarla dolu bir uğraş ve düzen olduğu için insanın doğal ritmini bozmaktadır. Zorunluluk olmaksızın, özgürce seçilen uğraşlar, insanın çalışma yaşamını stres ve yorgunluklardan uzaklaştırır.

Boş zaman değerlendirme, sosyal kurumların bireyi zorla içine soktuğu tek düze programlardan, kalıp düşüncelerden uzaklaştırma, kendini aşma, yaratıcılığını kullanma fırsatı vermektedir (Aslan, 1994).

Rekreasyon etkinliklerinin; ilginç ve ilgiyi arttırmak için başka yapay bir motivasyon gerektirmeyen, eğlenceli ve kişinin yaşamı süresince de böyle devam

eden, bedensel, ruhsal ve yaratıcılığı canlandıran, başarı kazanmaktan çok, insanın kendi yararı için yapılan, enerji, gerginlik ve duyguların dışarı atılmasını, insanlar arasında iletişimi ve tepki vermeyi sağlayan, daha değişik meraklara ve uğraşılara yol açan, başkalarına ve çevreye zarar vermemeyi ve yararlı olmayı amaçlayan, sosyal hassasiyete ve paylaşmaya yol açan, yaşamı anlamlı ve güzel kılan, insanları belirsizlikten ve sorunlarından uzaklaştıran en büyük ödüllü etkinliğe bizzat katılımı gerçekleştirmek olan ve tamamen gönüllü katılımı gerektiren bazı temel özellikleri bulunmaktadır (Karaküçük ve Başaran, 1997).

Eski tarih kayıtları arasında insanların boş zamanlarında müzik, resim ve çeşitli spor faaliyetlerini kullandığı görülmektedir. Ayrıca ilkel kavimlerin yaşantısında da pek zengin bir boş zaman organizasyonu olduğu belirlenmiştir. Yontma taş devrinde mağaraların duvarlarına çeşitli hayvan ve insan resimleri yapan insanlar, algılamaları ve bunların neticesinde duygularını aksettirme olanağını boş zaman uğraşları içinde şekillendirmişlerdir. (Öztürk, 1998).

Boş zaman değerlendirme deneyimlerinin çeşitliliği ve farklılığı yazarların boş zaman ve boş zamanı değerlendirme konusundaki yaklaşımlarında da farklılık yaratmıştır.

Marx tarafından “İnsanlığın gelişmesi için olanak” olarak kabul edilen “boş zamanı değerlendirme”, bugün de “toplumsal bütünleşme”nin ve “toplumsal değişme”nin önemli bir aracı olarak görülmektedir (Kılbaş, 1995).

Huizinga , Aristo'nun gerek çalışmayı ve gerekse çalışmanın telos'u olan özgür zamanı, “birbirini bütünleyen bir birliktelik içinde” düşündüğünü söylemektedir. Ona göre, Aristo, boş ve özgür olmayı evrenin ilkesi ve çalışmanın ereği saymış; fakat, bunun, serbest zamanın anlamsız ve amaçsız bir biçimde harcanması anlamına gelmeyeceğini de belirtmiştir. Aristo, diagoge'un (serbest zamanı olmak) paideia (yüceltmek ve eğitmek) amacıyla kullanması gerektiğini savunmuştur.

Gene Huizinga'ya göre, Aristo'da diagoge'un insan tarafından yüceltici amaçlar için kullanılabilmesinin bir ön koşulu vardır: Kişinin bilinçli ve özgür olabilmesi! Bu ön koşulun nedeni ise, çalışma-dışı zamanın (diagoge) amacının insanın “mükemmelleşmesine” katkıda bulunmak oluşudur. Bilinç ve özgürlükten yoksun olan bir kişi ise, mükemmel olamayacağı için, “mükemmel” olan paideia, bu

kimseler için erişilmez olmaktadır. Bu nedenle de, serbest zamanın, anlamsız işlerle geçirilen bir zaman olarak değil, yüceltici amaçlar için yaşanabilen bilinçli ve özgür zaman olarak kullanılabilmesi, en temelde kişinin “insan” olarak kendinin özgür ve bilinçli olmasına bağlıdır (Oskay, 2000).

Candilis’e göre, insan yaşantısında “üç adet sekiz formülü rekreasyon için çok önemlidir”. Sekiz saat çalışma, sekiz saat uyku ve sekiz saat boş zaman: İşte son sekiz saatin kıymetlendirilmesi rekreasyon için genel anlamda zaman düzenini getirmektedir (Bayer, 1973).

Kişinin, boş zamanı değerlendirme etkinliğine katılması, katıldığı etkinliğin türü ve katılma sıklığı, onun içinde bulunduğu gereksinimleriyle ilişkilidir (Kılbaş, 1995).

Summers’in, kadın- erkek, yaş (18-21 ve 22-25) ile evli-bekar değişkenlerini ele alarak, belirli güdülerin öznel seçimi ve her bir konunun işselleştirilmesinin değerlendirilmesini incelediği bir araştırmada, boş zaman tutumlarını en fazla belirleyen ölçütlerin “etkinlik”, “çevre” ve “ilişkiler” biçiminde olduğu açığa çıkmıştır. Bulgular boş zaman katılımı üzerinde cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki amaçlar, boş zaman etkinlik türleri ve katılma sıklığı gibi değişkenlerin etkisinin yanında etkinliğe duyulan isteğin de önemli olduğunu ortaya çıkartmıştır (Kılbaş, 1995).

Raghep (1980)’in, boş zaman katılımının boş zaman tutumları, cinsiyet ve yaş gibi bazı belirleyicilerini araştırdığı çalışmada; bulgular, boş zaman doyumu, boş zaman katılımı ve boş zaman tutumları arasındaki ilişkilerin anlamlı olmadığı biçimindedir. Bulgular boş zaman tutumlarının, boş zaman katılımını belirlemede gelir, yaş, çalışma biçimi ya da medeni durum gibi değişkenlerden daha etkili olabileceğini göstermiş; bundan da öte, boş zaman doyumu, boş zaman tutumuna katkıda bulunan yegane değişken olarak belirlenmiştir (Kılbaş,1995).

Boşluğu zamana ekledikçe ortaya daha fazla kavram çelişkisi çıkacaktır. Modern dünyada yalnızca çalışmak boş zaman değil işle ilgisi olmayan her şey boştur düşüncesi, bu kavramlar arasında çalışmanın egemenliğini daha fazla yansıtır halbuki zorunluluk hissi ile yapılan bazı şeyler örneğin bir bebekle ilgilenmek eğlenceli olabilir (De Grazia, 1962).

Serbest zamanın tarihsel gelişim sürecinin “boş zaman”, “gelir” ve “uygun ortam” faktörlerinden yola çıkılarak incelenmesi gerekmektedir. Bu üç faktör aynı zamanda, serbest zaman olgusunun niçin endüstrileşme sürecinde ortaya çıkan bir olgu olduğunu da anlaşılır kılmaktadır (İkizler, 2000).

Günümüz endüstriyel gelişimini tamamlamış toplumlarda, çalışma koşullarındaki değişikliklere bağlı olarak, boş zaman değerlendirme günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Endüstrinin yarattığı ve bireylere sunduğu çeşitli olanaklar, iş ile birlikte iş-dışı yaşamın da yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır. Günümüz modern toplumlarının temel kurumlarından biri olarak düşünülmeye başlanan “boş zaman değerlendirme”, endüstrileşme süreci tamamlanmış toplumlarda modern ailenin tüm yaşam biçimini de şekillendirmektedir (Aslan,1994).

Boş zaman faaliyetlerinin yapılabilmesi, o ülkenin sosyal ve ekonomik gelişme seviyesi ile ilgilidir. Teknoloji üretebilen ve devamlı yenileyebilen ülkeler, boş zaman faaliyetlerine imkan verecek ortamı yaratmakta daha ileri bir teknoloji insana daha çok kullanabilecek serbest zaman sağlamaktadır (Erkal, 1986).

2.2. Kocaeli İlinde Sanayi ve Sanayi Kuruluşları

2.2.1. Kocaeli ve Sanayi

Kocaeli’de sanayileşme hareketinin ilk izleri, İzmit’te hüküm sürmüş Latinler dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde Latinler tarafından İzmit Tersanesi kurulmuştur. Osmanlılar döneminde deniz ticaretinin Kocaeli’de gelişmesine olanak sağlanmıştır. 1943 yılında Hereke’de sarayların perde ve döşemelik ihtiyacını karşılamak amacıyla bir fabrika işletmeye açılmış, bu fabrika, Sümerbank Yünlü Sanayi Müessesesi olarak yakın zamana kadar varlığını sürdürmüştür.

Cumhuriyet döneminde Kocaeli’de sanayinin gelişmesi sürecine katkı sağlayan iki sanayi kuruluşundan birisi 1936’da işletmeye açılan Seka Kağıt Fabrikası, diğeri ise 1960 yılında T.P.A.O ve Caltex tarafından ortaklaşa kurulan İpraştır. Ülkemizde planlama dönemi içinde başlayan ve özellikle 1970’li yıllardan

sonra yoğunluk kazanan sanayi yatırımlarıyla, Kocaeli, Türkiye'nin en hızlı gelişen sanayi bölgelerinden biri olmuştur.

Kocaeli'de sanayinin bugünkü genel yapısını incelediğimizde ara ve yatırım malı üreten bir yapıya sahip Kocaeli İmalat Sanayi gerek imalat sanayi üretimi, gerekse yaratılan katma değer açısından, 1970'li yılların sonundan itibaren Türkiye genelinde önem sıralamasında İstanbul ilinin ardından ikinci sırada yer almıştır. Ülke imalat sanayi üretiminde ortalama %13 pay sahibidir.

Türkiye İmalat Sanayi üretimi içinde Tüketim Malları üretiminin payı % 1-2, Ara Malları üretiminde % 25-30, Yatırım Malları üretiminde % 10'luk paylara sahip olan Kocaeli İmalat Sanayi'nde Kimya Sanayi (Petrol-Petro Kimya dahil) % 34 payla ağırlıklı sektör olarak son 20 yıldır önem ve özelliğini korumaktadır. Onu sırasıyla izleyen sektörler Makine Sanayi (%25), Metal Ana sanayi (%18), Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi (%10) ve Kağıt Sanayi (%9) olmuştur.

2.2.2. Kimya Sanayi

"Kimya Sanayi" deyimini ile binlerce ara ve nihai kimyasal ürünün üretim ve kullanım süreçlerini kapsayan bir sanayi dalı belirtilmektedir. Kimya sanayi mallarının büyük bir kısmı ara malı niteliği taşımakta ve kısmen kendi sektörü içinde kısmen de diğer sektörlerle girdi olmaktadır.

Kocaeli İmalat Sanayinde Kimya Sanayi (Petrol-Petro Kimya dahil) %34 payla ağırlıklı sektör olarak son 20 yıldır önem ve özelliğini korumaktadır.

Petrol ürünleri sanayi, ham petrolün rafinerilerde stok yapıp arıtılması, üretilen ürünlerin dağıtım kuruluşları vasıtasıyla tüketicilere ulaştırılması gibi bir dizi aktiviteyi kapsayan entegre bir sektördür.

2.2.3. Makine Sanayi

Makine sanayi, bir ülkede katma değer ve istihdam yaratmak gibi ekonomiye yaptığı katkıların yanında tarım, madencilik, enerji, ulaşım ve hizmet gibi sektörlerin teknolojik düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunan bir sektördür. Diğer bir ifade ile, tüm sektörlerde üretkenliği ve üretkenliğe katkıda bulunan bir sektör olduğu kabul

edilen kaliteyi artırıcı ve çalışma şartlarını iyileştirici makineleşme ve otomasyon sürecinde yeniliklerin en önemli kaynağı makine imalat sanayidir.

Kocaeli İmalat Sanayinde Makine Sanayinin sektörel dağılımı %20'dir.

2.2.4. Metal Sanayi

Metal yapımı her türlü maden cevherinin ve bunların alaşım ve karışımlarının eritilmesi, arıtılması, haddelenmesi, çekilmesi, dökülmesi ve şekillendirilmesi, madensel eşya yapımı, makine yapımı, elektrik makineleri, cihazları, araç ve gereçleri (deniz, demir, havayolları madeni taşıma araçları hariç) ve diğer madensel taşıtların yapımı ve onarımı ve başlıca madensel eşya ve gereç yapımı, kurma (montaj) işlerini kapsayan sanayi koludur.

2.2.5. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi

Türkiye'deki değerlendirme esaslarına göre, metal olmayan maden ürünleri sektörü, cam, seramik, tuğla ve kiremit gibi killi ürünler, çimento, kireç ve alçı ürünleri ile beton ve taş ürünlerinden oluşmaktadır. Sermaye yoğun bir üretim yapısına sahip olan sektör, ağırlıklı olarak inşaat sektörüne hammadde, imalat endüstrisinde çalışan diğer sektörlerle de hammadde ve ambalaj malzemesi kapsamında girdi sağlamaktadır.

Sektörün ana ürün grupları;

- 1- Cam ürünleri
- 2- Seramik ürünleri
- 3- Killi ürünler (tuğla, kiremit)
- 4- Çimento, alçı taşı ve alçı
- 5- Beton ürünleri
- 6- Taş ürünleri

2.2.6. Kağıt Sanayi

Kağıt sektörü uluslararası sınıflandırmada esas iki ana grupta incelenmektedir:

1. Kültürel kağıt ve kartonlar: Yazı-tabı işlerine elverişli cinsleri kapsamaktadır. Özellikleri baskıya elverişli olmalıdır. Bu tür kağıtlar yazı-tabı kağıtları (birinci, ikinci, üçüncü hamur kağıtlar, mecmua kağıdı ve pelür) ile çeşitli ölçü ve nitelikteki gazete kağıtlarıdır.

2. Endüstriyel kağıtlar ve kartonlar: Paketlik, ambalajlık oluklu mukavva ve karton kutu cinslerini de kapsayan sanayi ve ticaret hayatında çeşitli fonksiyonlar gören kağıt ve kartonların tümünü içine alır. Bu tür kağıtlar sargılık kağıtlar, kraft torba kağıdı, oluklu mukavva, kartonlar ve sigara kağıdı çeşitlerini kapsar.

Kağıt sanayi sektörüne kağıt ve mukavvadan imal edilen mamuller de girer. Kağıt mamullerinin belli başlıları ise; kraft torba, kese kağıdı, oluklu mukavva ve karton kutular, defter ve kırtasiye, temizlik kağıtları v.b dir.

2.2.7. Taşıt Sanayi

Taşıt (otomotiv) sanayi kullandığı hammadde ve ara mallarla, hem ağır sanayinin hem de diğer imalat sanayi kollarının en önemli müşterisi durumundadır. Otomotiv üretiminin gelişmesiyle ekonomide yaratılan ara malları talebinin camdan lastiğe, özel çelikten elektronik göstergelere kadar, bir yan sanayi sınırının çok daha ötesinde sanayi üretimine ve teknolojik gelişmeye de hız verdiği görülmektedir.

Türkiye bulunduğu coğrafyada otomotiv sanayine sahip tek ülkedir. Otomotiv sanayi, özellikle 1990'lı yıllarda sürdürülen yoğun ve köklü yapısal düzenlemelerle ülke ekonomisinin lokomotifi olan bir sanayi durumuna gelmiştir.

2.3. Sanayi Kuruluşları ve Çalışanların Görev ve Nitelikleri ile İlgili Kavramlar

2.3.1. Özel İşletmeler

Gücünü Türk Anayasası'ndan alan ve Türk Ticaret Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu, İş Kanunu, İcra İflas Kanunu, Yerel Yönetim Kanunları hükümlerine göre kurulup işleyen ve sermayesini özel şahısların koyduğu küçük büyük bütün işletmelerdir.

2.3.2. Kamu İşletmeleri

Özel işletmelerin tersine olarak, sermayelerinin tamamı veya büyük bir kısmı kamu tüzel kişilerine ait olan işletmelere Kamu İşletmeleri adı verilir. Kamu işletmeleri, genel olarak, mali, sosyal, ekonomik ve politik nedenlerle kurulmaktadır (Şahin, 1994).

2.3.3. İşçi

Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kimseye işçi denir. Bir kimsenin işçi sayılabilmesi için;

a-İş kanununa tabi herhangi bir işte çalışması,

b-İşverenle iş ilişkisinin hizmet akdine dayanması (yazılı veya sözlü olabilir),

c-Ücret karşılığı çalışması, gerekir (Avcı, 2000).

İşçi "iş yapan" anlamında kullanıldığına göre, çalışan, bir iş gören herkes işçi sayılabilir. Hür insanların yaşadığı bir toplumda emekle üretim araçları birbirinden ayrıldığı, yani işçilerin üretim araçlarının mülkiyetini kaybederek, başkalarının üretim araçları üzerinde emeklerini satarak geçinmeye başladıkları zamandan itibaren işçi ortaya çıkar (Sencer,1969).

2.3.4. Memur

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesi A fıkrasında memur tanımı şöyle verilmektedir: “Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu kanunun uygulamasında memur sayılır”. Anayasanın 117. maddesinde ise, “Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar eliyle görülür” demek suretiyle dar anlamda bir memur tanımı olmamakla birlikte, dolaylı bir tanım getirmektedir. Türk Ceza Yasası ise en geniş kapsamlı memur tanımını getirmektedir: Devamlı veya geçici, ücretli veya ücretsiz, zorunlu veya isteğe bağlı olarak, yasama, yargı ve yönetsel bir kamu görevi yapan kişiler memur sayılırlar (Bozkurt, 1980).

Özel sektörde memur ise, işçi olmayan, kapsam dışı, özel iş anlaşması ile çalışan personel olarak tanımlanmaktadır.

2.3.5. Müteahhit Eleman

Müteahhit, her hangi bir işyerinde belirli bir işin bütününe yapmayı taahhüt eden kişi veya kuruluştur. İşvereni müteahhit olan ve geçici süre için işe alınan personele müteahhit eleman denir.

2.3.6. Yönetici

Bir iş yerinde işçi ya da memur statüsünde, belli bölümlerin yönetim sorumluluğunu üzerine almış personele yönetici denir. Örneğin; müdür, şef, vardiya amiri, daire başkanı v.b.

2.4. Çalışan Bireylerin Boş Zaman Değerlendirme Etkinlikleri ve Verimliliği

2.4.1. Çalışanların Boş Zamanları Değerlendirme Faaliyetleri

Tarihin ilk zamanlarından beri insanlar yaşayabilmek, yaşantılarını zenginleştirmek için çalışmak, bir iş yapmak zorunda kalmışlardır. Bir işte çalışmak zaman ve enerji bakımından çoğu insanın günde ve ömür boyunca katıldıkları en ağırlıklı eylemdir. Bir insanın işinin kalitesi boş vaktini de, aile ve sosyal ilişkilerini de ve kendini tanımlamasını da etkileyebilmektedir.

İş, bağımsız zamanın karşıt tanımıdır ama boş zaman değildir. İş, bir aktivite olarak insan ve çevresi arasındaki üretimsel ilişkidir ve boş zaman gibi işte de az istek ve az başarı söz konusu olabilir. Zaman ve aktivite dünyaları, iş ve boş zamanın parçaları değildir ama ikisi de iş ve boş zamanın boyutlarıdır (Howarth and Smith, 1976).

Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri içeriklerine ve yapıldığı mekanlara göre çok çeşitlidir. Bu etkinliklerden hangisinin tercih edileceği kişinin yapısına, cinsiyetine, eğitimine, sahip olduğu olanaklara ve yeteneklerine bağlıdır (Öztürk 1998).

On dokuzuncu yüzyıla kadar boş zaman değerlendirme uğraşları yeterli zamanı parası ve dinlenme hakkı olan insanlarla sınırlı kalmıştır. O zamanlar sınırlı sayıda insanın ayrıcalığı olan bu etkinlikler şimdi çoğunluk için bir hak durumundadır ve tabii bu hakkın kullanımı serbesttir. Ancak ülkemizdeki sosyal eşitsizlik nedeniyle hala pek çok insan için bunun geçerli olmadığını kabul etmek durumundayız. Sadece spor, özellikle de spora pasif katılım sinema, tiyatro, konser, kitap okuma gibi diğer rekreatif etkinliklere göre herkesin istediği taktirde ilgilenebileceği bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk.,1998).

Sillitoe (1969), açık alanların kullanım biçimleri, açık hava etkinliklerine katılma sıklığı ve açık havada bedensel boş zaman etkinliklerine katılma kalıplarını incelediği çalışmada, oyun ve sporda doyurulmamış ve gizli kalmış duyguların bazı ölçütlerini belirlemeye çalışmaktadır. Araştırmanın bulgularından, deneklerin zamanlarının en büyük kısmını televizyon izlemekle geçirdiği görülmektedir.

Erkekler için, boş zamanı değerlendirme en yoğun biçimi, genelde boş zaman etkinliğine katılmak ve bahçe işleriyle ilgilenmektir. Kadınlarda ise, yaratıcı işler ve hobi, televizyon izlemekten önce gelmektedir. Açık hava etkinliklerinin tüm çeşitleri doğal olarak daha çok yaz aylarında ve hafta sonlarında yoğunlaşırken, televizyon izlemek ve bayanlarda yaratıcılık ve hobi çalışmaları, kış aylarında ve hafta içinde yoğunlaşmaktadır. Bekar erkeklerde önceleri bedensel boş zaman etkinliği görülürken, evlilik ve baba olma ile bu etkinlik yerini TV izlemeye bırakmaktadır. Kadınlarda ise boş zamanı değerlendirme alışkanlığı evlilikle birlikte biçim değiştirmekte, çocuk olduktan sonra ise bedensel boş zamanı değerlendirme etkinliği yerini yaratıcılık, hobi ve televizyon izlemeye bırakmaktadır (Kılbaş, 1995).

Çalışanların bir bölümü işlerinde rekabet halinde değillerdir fakat boş zamanlarını kullanarak ekonomik avantajlar elde edebilirler.Boş zaman aktiviteleri içindeki ekonomik rekabetin çeşidi, düşük seviyedeki basit uğraşlardan ziyade yüksek seviyede ve daha fazla özelliğe sahip aynı zamanda çalışan kişiyi ilerletmeye ve görevlerini daha iyi yerine getirmeye yönelik olmalıdır. Bu durumdaki kişiler belki boş zamanlarının çoğunu kendilerini eğiterek geçirmiş olurlar; fakat bu onların işlerinde daha üstün olmalarını sağlar; böylelikle çalışan patronuyla aynı cimmastik salonunu paylaşabilir ya da tesadüfen kendi müdürüyle voleybol oynayabilir (Anderson, 1961).

2.4.2. Çalışanların Boş Zaman Değerlendirme Faaliyeti Olarak Spor

İnsanoğlu yüzyıllar önce kendi bedenini kullanarak iş görürken, şimdilerde teknolojinin kendine sunduğu olanaklarla hareketliliğini yitirmiştir. Bugün bir çok ülkede hareketliliği tekrar kazanmak bir devlet politikası olmuştur. Çünkü, egzersizlerle sağlığı korumanın mümkün olduğu bilimsel bir gerçektir. Tıbbi yöntemlerle (ilaç tedavisi, cerrahi vb) alınan sonuçlar, bu işler için harcanan paralarla karşılaştırıldığında hiçte yüz güldürücü değildir. Oysa her gün egzersizlere ayrılacak 10-15 dakika ile sağlık giderlerinde milyonlarca liralık harcamaların önlenmesi mümkündür (Açıkada ve Ergen, 1990).

Çalışanların dünyasında kişiyi tasalandıran, gücendiren, kuşkulara kapılmasına neden olan, gelecek için umut ve beklentileri tehdit eden, kırgınlık ve kavgalara sürükleyici iş yeri koşulları yanında, kişinin genel sağlık ve beden bütünlüğünü bozabilen, iş yeri ve ortam koşulları, yapılan iş, işlem ve tüm uygulamalarda; bitkinlik, bezginlik ve yorgunluk gibi zorlamalara neden olan tüm faktörler, genelde psiko-somatik sorunlar şeklinde ifade edilen, organik ve ruhsal zedelenmelere neden olurlar (Zorba, 2000).

Bireyler temel yaşamsal problemlerini karşılamadaki engelleri aşır, gereksinim kaygıları olmadığı oranda, kendi iç dünyalarını ortaya çıkarmanın ve bireysel konumlanışlarını toplumsal yapı içerisinde iyileştirmenin yollarını sportif, kültürel, sosyal uğraşları içerisinde bulabilirler (İnel ve Barut, 1994).

Tipik bir büro çalışanı iş gününün büyük bir çoğunluğunu oturarak geçirir ve hareket kabiliyeti son derece sınırlıdır. Vücut fazla oturmaktan şişmanlar, yumuşar, kas gücü azalır veya fazla gergin, stresli hale gelir. Bu tür olumsuzluklarla başa çıkmak için uygun bir egzersiz programını seçip uygulamak gerekir. Kişinin yaptığı işe, vücut yeterliliklerine, sağlık durumuna ve fiziksel çevresine göre seçeceği egzersiz programı vücudun çeşitli temel ihtiyacını karşılayacak durumda olmalıdır (Zorba, 2000).

Gelir seviyesinin yüksek bulunduğu toplumlarda, bir çok boş zaman faaliyeti gibi, spor da daha hızlı bir gelişme içine girmektedir. Günümüzde, diğer bir çok boş zaman faaliyetinde olduğu gibi, sportif olaylar da her toplumda rastlanan bir faaliyet şeklidir (Erkal, 1986).

Yeniden yaratma (rekreasyon) etkinlikleri oldukça geniş bir yelpazede yer alırlar. Bu açılım içinde sporun özel bir yeri bulunmaktadır; çünkü spor hem insanın harekete muhtaç doğasına dayanması bakımından ve hem de oyun, oyun içinde arınma, aydınlanma, kendini geliştirme bilinç ve istencinin güçlenmesi, insanlarla ilişkinin pekleştirilmesi, herkes için spor kısaca bio-psiko-sosyal bakımdan zorunlu olmasıyla özel bir konuma sahiptir; bu nedenle de özel olarak ele alınması gerekmektedir. Bu gereklilik yalnızca birey bakımından değil uluslar ve insanlık bakımından da ciddi bir öneme sahiptir (Erdemli, 2000).

Faaliyetlere katılım kolaylığı, çalışma rahatlığı, her yaşın, her cinsin ve herkesin zevk ve isteklerine cevap verebilecek tercih imkanı bulunması rekreatif

sporun özelliğidir. Sportif aktivitelere katılmak suretiyle boş zamanların değerlendirilmesi bireyin ve toplumun dengeli, sağlıklı ve mutlu olmalarına yardımcı olmaktadır. Boş zamanları değerlendirmede sportif faaliyetlere katılmak aynı zamanda bireylerin toplumla daha verimli, kaynaşmış ve bütünleşmiş bir millet haline gelmelerini sağlar. Bu yüzden fiziksel aktiviteler sosyal refah ve mutluluk aracı olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir (Karaküçük ,1997).

İşçi statüsü içinde olan bir ferdin, işyeri dışında elde ettiği tamamlayıcı statüler ferdi sosyalleştirdiği gibi, kendisini toplumun anlamlı bir üyesi haline de sokabilir. Bu bakımdan, bu kimsenin boş zaman faaliyeti olarak değerlendirdiği spor kendisini toplum içindeki sosyal tabakalar arasındaki geçişte yardımcı olmaktadır (Erkal,1986).

Spor'a katılım Csikszentmihalyi'nin dört parçalı modeline göre kişisel zevk, kişisel uyum, toplumsal uyum ve sosyal değişimi kapsamaktadır. Her parçanın bir çok faydası olduğu belirlenmiştir. Uygun aktivite organizasyonları ile dört parçanın da kişiye sağlayacağı fiziksel ve psikolojik yararlar bir araya getirebilir (Wankel and Berger, 1991).

Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler. Spor insanların rekreatif gereksinimlerini karşılamada önemli bir hareket alanı sağlarken, rekreasyon da, sporun toplumsal yaygınlaşmasında ve sportif başarılar elde edilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Spor bu rolünü genellikle herkes için spor veya sağlık için spor gibi etkinlik rollerini yerine getirerek gerçekleştirmektedir (Erkal,1986).

Rekreatif amaçlı yapılan sportif faaliyetlerde öncelikli amaç dinlenme ve eğlenme olduğundan, bir rakibi yenebilmek, zamana karşı yarışabilmek, bir engeli geçebilmek yani sporda mutlaka kazanmak esas amaç değil, rekreatif amacı gerçekleştirebilmek için bir basamak oluşturmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 1987: Başaran'dan 1998).

Yabancı terminolojide bir hastalıktan sonra eski haline gelmek, tazelenmek, yorgunluğu giderek eski iş ve başarısını kazanmak anlamına gelen rekreasyon, zamanla eğitime de girmiş ve bir anlamda insanların boş zamanlarının değerlendirilmesini ifade etmeye başlamıştır. Rekreasyon çalışan insanın öz

benliğine uygun ve yapmaktan zevk aldığı bir faaliyete katılması ile monoton modern hayat ve yaşam kavgasının sıkıcı havasından sıyrılarak kendisini bulması ve kendi duygularına ortak olacak diğer insanlarla kaynaşarak zevk içinde sosyal bir kişilik kazanmasıdır (Öztürk, 1998).

İş, serbest zaman ve spor birbirleriyle yakın ilişki içindedirler. Bir kitlesel olgu olarak spor, çalışma yaşamında meydana gelen değişikliklerden ayrı düşünülemez ve böylece de serbest zamanın farklılaşması ve artmasıyla yakından ilgilidir (Voigt,1998).

Özellikle insanların boş zaman anlayışlarına uygun gelişen heyecan ve macera duygularını ön plana çıkaran trekking, dağcılık, raket sporları, bisiklet, jogging, yüzme, rafting, plaj voleybolu, kayak, yamaç paraşütü ve çim kayağı gibi spor branşları çalışma hayatının yarattığı stresin giderilmesinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Karaküçük ve Başaran, 1997).

2.4.3. İş, Verimlilik ve Boş Zaman Faaliyetleri İlişkisi

Rekreasyon ve çalışma birbirleriyle zıt iki kavramı oluşturmaktadır. Çalışma kavramı içinde rekreasyon, rekreasyon içinde ise çalışma aktiviteleri bulunmamaktadır. Ancak bazı durumlarda rekreasyon ve çalışma bir çok yönden birbirleriyle ilişkilidir ve birbirlerini etkilemektedir (Karaküçük, 1992).

Argyle (1972) işlerin insana kullanılabilirlik duygusu verdiğini söyler. Berne (1968) işlerin insanların zamanlarını yapılandırmasına yardım etmekte çok önemli yeri olduğuna dikkat çeker. Ayrıca iş, önemli boşlukları hatta muhtemelen kişinin kendi benliğinde “bir şey olmak” ya da “hiçlik” arasında kalma riskiyle karşılaşma riskini önler. Böylece iş, “olmak” “kimlik” kavramına eklenebilir ve bununla birlikte varlıksal bir anlam sahibi olur. İnsanların stres dolu mücadeleli bir rol bulduğunu belirten makale Williams & Blackler’a aittir. İnsanlar rollerinde tahmin edebilme ve istikrarlı olma ihtiyacı duyarlar. Gelişmeleri ve kişisel statüsü olan olayları tahmin edebilmeyi severler ve bunlarla ilgili değişiklikleri kontrol etmekten hoşlanırlar. Toplumda en önemli faktör gelir sağlama, para biriktirme ve statü geliştirmedir ve iş bunların merkezinde bulunur (Howarth and Smith, 1976).

Çağımızda iş dünyası, devamlı kazanç arttırma hedefine yönelik çabalar içindedir (Zorba, 2000).

Sanayide verimliliği etkileyen faktörler arasında, teknolojinin yanı sıra insan faktörüyle ilgili nitelik ve düzenlemelerin de önemli bir yerinin olduğu, yapılan çeşitli araştırmalarla saptanmıştır (Özçer ve Kepir, 1985).

Çalışma saharındaki verimin öncelikle çalışanlara bağlı olduğu bilinmektedir. Verimi etkileyen en önemli unsurlardan birisini oluşturan insanın, çalışma hayatının monotonluğundan, biktiriciliğinden ve sıkıcılığundan doğan can sıkıntısını en aza indirgemesi gerekmektedir.

Can sıkıntısı uyarı noksanlığından meydana gelmekte ve bu da çalışmanın veriminde azalma meydana getirmektedir. Rekreatif aktiviteler kişide uyarıcı etki yapmakta ve böylece verimi yükseltmektedir (Karaküçük,1992).

Boş zaman kavramına yüklenen anlamlar, toplumların yaşam ve çalışma koşulları ile değerlendirilmektedir (Aslan, 1994).

Endüstrileşme sürecinde, otomasyonun günden güne gelişmesi, üretim düzeyinin yükselmesine ve çalışanların iş saatlerinin azalmasına neden olmuştur. Böylece insanların iş dışı zamanlarında önemli artış meydana gelmiştir. Dumazedier bu artışı iki faktöre bağlamaktadır. Buna göre,

a) Sosyal değişimin eşlik ettiği ekonomik ve teknik ilerlemeler belli bir zaman miktarını iş yaşamından ve ev işlerinden kurtarmıştır,

b) Toplumun temel kurumlarınca yapılan sosyal kontrolün azalması ile, bu zamanın tamamen boş zaman uğraşlarına ayrılması mümkün olabilmektedir (Aslan, 1994).

İnsan bedeninin, iş yaşamının güçlükleri, baskı ve gerginlikleri ile çok hızlı yıprandığı beden güç ve dinamiğinin kaybedildiği genç yaşlarda pek fark edilmez. İş hayatında, aşırı hırs nedeniyle işlerinin kölesi haline gelenler, hem kendilerine hem de çevrelerine önemli sorunlar yaratırlar (Erkan, 1998).

Rekreasyonun, çalışmayla olan paralelliği ya da ilişkisi, rekreasyon faaliyetlerinin fiziksel ve zihinsel alanlarda çalışanlar üzerinde olumlu etki yaratarak, kişinin çalışma verimini arttırması noktasında yoğunlaşmaktadır (Rossman, 1983: Karaküçük'den, 1992).

Boş zaman faaliyet programlarına katılan kişiler işlerinde daha iyi performans gösterirler ve işlerine daha çok katkıda bulunurlar. Böylece boş zaman programları hem çalışanların yaptıkları işten memnun olmalarına, hem de iş üretimine miktar ve kalite olarak katkıda bulunmalarını sağlar (Zorba, 2000).

Yapılan araştırmalar, sağlıklı insanların günde ortalama 2000 kcal. iş enerjisi harcayarak çalışabileceğini göstermiştir. Ancak, bu ölçüde verimliliğin devamlı olması için de, iş görenlerin sağlık ve fizyolojik kapasitelerinin korunması gerekir. İş ortamındaki streslerin artması, insanların fizyolojik kapasitelerini tehdit eder ve iş gücü kayıplarına neden olur (Zorba, 2000).

Endüstriyel işten alınan verim, tüm toplumun ekonomik gelişimi için en önemli faktör olma özelliğini korurken, boş zamanın sayısal gelişimini, niteliksel değişimini de beraberinde getirmiştir. Boş zaman aktiviteleri, bireyi iş ve diğer kurumsal zorunluluklardan gelen yorgunluğunu bu fiziki veya psikolojik gücünü tekrar kazandırarak bireyin kişisel gücünü ortaya koyar. Şüphesiz bu aktiviteler bireyin enerjisini koruyup, eğlence yoluyla sıkıntıdan kurtulmasını, kişisel kaynaklarını mükemmelleştirip kendini geliştirmesine yol açmaktadır (Aslan, 1994).

Çalışma sahasında verim, kişinin tatminsizliğine, isteksizliğine, kuvvetten düşme hissine ve bütün bunların sonucu ortaya çıkan, can sıkıntısına bağlı olarak etkilenmektedir. Bu duygular genellikle uyarı noksanlığından meydana gelmektedir. İşte rekreasyon faaliyetleri, kişiye, bu eksik olan bu uyarıların verilmesiyle özellikle can sıkıntısının azalmasını sağlamaktadır. Böylece de, verimi yükseltmektedir (Finney, 1979; Karaküçük'den, 1997).

Ağır iş yapan işçilerin, kendi ruh hallerine uygun ve zevkle yapabilecekleri bir rekreatif faaliyette, örneğin; yine beden gücüyle yapılan sportif bir oyunda dinlenebildikleri, moral güçlerini yükseltebildikleri, dolayısıyla verimliliklerini arttırabildikleri bilinmektedir (Karaküçük,1997).

2.4.4. Boş Zamanın Ekonomik Olarak Planlanması

Boş zamanların ekonomik işlevi, onun hem iş yatırımlarına yol açması, hem de harcamalara neden olması biçimindedir. Her ülkenin tüm ekonomisinde boş

zaman değerlendirme harcama ve yatırımları önemli bir yer tutmaktadır. Uluslar arası ekonomide bile boş zaman değerlendirme araçları alım satımına konu olmaktadır. Bu konudaki iş yatırımları özel ve kamu kuruluşları tarafından yapılmaktadır (Tezcan, 1993).

İnsanların boş zamanlarını değerlendirme bilincine ulaşmaları, onların kendi özgür iradeleriyle, ekonomik, sosyal ve diğer faktörlerin etkisiyle katılacakları aktivitelerle bir ticari hareketlilik sağlamalarına yol açmaktadır. Rekreasyon hizmeti veren kuruluşların mal (kayak, mayo gibi araç gereç) ile hizmet üretimi (dağevi, spor tesisleri v.b) yaparak ekonomik değer yarattığı söylenebilir. Ayrıca, büyük bir ekonomik değer oluşturan eğlence sektörü de önemli bir ekonomik potansiyel yaratmaktadır. Boş zamanlarını seyahat ederek değerlendirmek isteyen insanlar turizm hareketine, spor yaparak veya herhangi bir eğlence merkezinde eğlenerek değerlendirmek isteyen insanlar ise bu sektörlerin hareketliliğine neden olmaktadır. Böylece, çok sayıda insanda iş sahibi olabilmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda spor sektöründe ticari gelişmeler dikkate değerdir. Ülkemizde bu konuda hayli denemeler yapılmaktadır. Aerobik, jimnastik ve uzakdoğu sporlarıyla ilgili açılan özel ve ticari salonlar bunlara örnek teşkil etmektedir (Karaküçük, 1997).

Boş zamanın ekonomik faaliyet analizine dahil edilmesi düşüncesi yeni değildir. Geleneksel iş gücü arzı teorisi, bireyin, kullanılabilir zaman ve reel ücret kısıtları altında, toplam zamanının gelir ve boş zaman arasındaki optimum dağılımını gösterir.

Boş zaman, ekonomik refahın en önemli ve ağırlıklı unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü iş gücü arzı, boş zamanın satılması demektir bu yüzden boş zamanın değeri reel ücret ile hesaplanabilir. Reel ücret boş zamanı kullanmak yerine çalışmayı tercih etmenin fiyatı olarak kabul edilebilir.

Beckerman, boş zamanı refah unsurları içinde ağırlıklı olarak değerlendiren W. Nordhaus ve J. Tobin'in "N-T" Metodunu ve ölçülebilir ekonomik refahı hesaplamaya yarayan D. User'in "User" metodunu model olarak kullanmıştır (Karaküçük, 1997).

Nordhaus-Tobin metodunda ilk önce, bir günde, bir bireyin uyku ihtiyacı dışında, ne kadar kullanılabilir zamanı olduğu tespit edilmiştir. Ortalama olarak bir

bireyin günlük sekiz saat uykuya ihtiyaç duyduğunu varsaymışlardır. Buna göre haftalık boş zaman miktarı, uykudan geri kalan mevcut 16 saatin, 7 ile çarpılması sonucu 112 saat, yıllık olarak da 5824 saat olarak bulunmuştur. Böylece iktisaden faal ve faal olmayan nüfus için kişi başına yıllık ortalama kullanılabilir zaman bulunmuştur.

Yıllık ortalama kullanılabilir zaman tahmin edildikten sonra (ki burada yıllık 5824 saat olarak bulunmuştur) bu toplamdan bir bireyin yılda ortalama olarak “zaruri ihtiyaçları”nı temin etmek için harcadığı zaman çıkarılmıştır. Sonra tekrar erkek ve kadın işgücü ayırımına gidilerek ortalama saat başına ücret kullanılarak, iktisaden faal nüfusun boş zamanı değerlendirilmiştir.

İktisaden faal olmayan nüfus için çalışma zamanı ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Bununla birlikte zaman içinde nüfus içindeki 15 yaşın üzerinde bulunanların full-time yada part-time eğitim görmelerindeki artış göz önünde bulunmuştur. Eğitim faaliyetlerinde harcanan zamanın ne olursa olsun faydalı ve verimli olarak değerlendirilmesi ve bu yüzden bir “yatırım” sayılması noktasından hareket edilmiş ve boş zaman bir “tüketim malı” niteliğinde olduğu için, eğitim burada boş zaman olarak sayılmamıştır.

Bir sonraki aşamada elde edilen tüm değerler 1950 / 52 baz yılı fiyatları ile deflate edilerek sabit hale getirilmiştir. Bu işlem GSMH için bir sorun oluşturmamıştır. Bunun için OECD verileri kullanılmıştır. Ancak boş zamanın sabit fiyatlarla değerlendirilmesi, “uygun deflatör seçimi” sorununu gündeme getirmiştir. Boş zaman verimliliğinde bir artış olmadığı varsayımı halinde 1971 / 73 deki boş zaman 1950 / 52 deki boş zamanın aynısı olacağı için cari fiyatlarla boş zaman, baz yılı için boş zaman saatlerini değerlendirmede kullanılan ücret ile değerlendirilmiştir. Ancak, boş zamanda istihdamda meydana gelen verimlilik artışı ile aynı oranda bir verimlilik artışı olması varsayımı halinde ise uygun deflatör olarak Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) alınmıştır. Boş zaman her iki yılda da cari fiyatlarla değerlendirildiği için, TÜFE deflatör olarak kullanıldığında, boş zaman değeri, reel ücretin artış gösterdiği dönemde yükselme gösterir (reel ücret = nominal ücret / TÜFE).

Sabit fiyatlarla, Ölçülebilir Ekonomik Refah’ı (ÖER) oluşturan kalemler arasındaki ilişkiler, boş zaman için seçilecek deflatöre bağlıdır. N-T metodunda eğer boş zaman verimliliğinin işgücü çalışma saatlerindeki verimlilik kadar arttığını

varsayarsak, ÖER'in büyüme hızı, verimlilik artışının olmadığı durumla kıyaslandığında, yaklaşık iki kat daha büyük olacaktır.

GSMH büyüme hızı, reel ücret artış hızından aslında pek farklı değildir. dolayısıyla, boş zaman verimliliğinin, işgücü verimliliği ile aynı oranda arttığı varsayımı kabul edildiğinde, ÖER yaklaşık olarak GSMH ile aynı doğrultuda artacaktır. Bir başka deyişle, boş zamana hiç verimlilik artışı atfedilmezse ÖER'in büyüme hızı kaçınılmaz olarak GSMH'dan daha farklı hatta önemli ölçüde düşük olacaktır. Çünkü GSMH'ya mutlak olarak büyük ancak göreceli olarak yavaş büyüyen bir değer ilave edilecektir. Oysa boş zaman verimliliğindeki artışla aynı oranda arttığı varsayılırsa ÖER büyüme hızı GSMH'dan fazla farklılık göstermeyecektir.

Çalışma saatlerindeki düşüşe, yıllık izin ve tatillerin artışına rağmen boş zamandaki oldukça yavaş göreceli büyüme hızı şu şekilde izah edilebilir: Çalışma saatlerindeki düşüş ile yıllık izin ve tatillerdeki artış ancak faal işgücünün boş zaman saatlerini etkiler. Buna karşın iktisaden faal olmayan nüfus ilave boş zaman kazanmaz.

13 ülkede yapılan araştırmada, boş zaman için herhangi bir verimlilik artışı öngörülmediğinde, boş zaman artış hızı yıllık ortalama olarak sadece % 0.21 iken, boş zaman, reel ücretlerdeki artış oranıyla aynı ölçüde bir verimlilik artışıyla hesaplandığı zaman, % 4.34'e çıkmıştır. ÖER, boş zaman ile GSMH toplamı olarak tanımlandığı için, ÖER büyüme hızı 13 ülkenin ortalaması olarak, 1. varsayım için % 2.02, 2. varsayım için de % 4.17 bulunmuştur.

Genel olarak, tüm ülkelerin ortalama büyüme hızları önemli ölçüde etkilenirken, ülkeler arasındaki sıralamada sadece önemsiz değişimler olmuştur. Her ülkenin ÖER büyüme hızı, o ülkedeki GSMH ile boş zamanın göreceli büyüme hızları ve ÖER içindeki boş zaman ağırlığının bir sonucudur.

User metoduna göre ise; T metodundaki prosedür korunmakta ancak gelirin dışında kalan çevresel faktörlerin de dikkate alınması şeklinde bir değerlendirilmenin yapılması gerekmektedir.

Boz, N-T metodunu kullanarak Türkiye için 1975-1985 periyodunu esas alarak GSMH, boş zaman değeri ve ölçülebilir ekonomik refahdaki değişimin boyutlarını incelemiştir. Buna göre, Türkiye'nin boş zaman artışına paralel gelişen,

ölçülebilir ekonomik refahında yüksek bir büyüme hızı tesbit edilmiştir (Karaküçük,1997).

2.5. Anayasa ve Kalkınma Planlarında Boş Zaman ve Rekreasyon

2.5.1 Çalışanların Boş Zamanları İle İlgili Kanuni Düzenlemeler

İşçi sınıfının ortaya çıkışı, 19. yüzyılda dışa bağımlı Osmanlı ekonomisinin gelişmesiyle başlar. Osmanlı imparatorluğunda iş yaşamı Mecelle tarafından düzenlenirdi. Oysa, dinsel bir yasa olan Mecelle’de işçi ve işveren ilişkilerini kapsayan önlemler yoktu. Çalışma düzenini getirmek amacıyla çıkarılan ilk yasa 1865 tarihini taşıyor. 100 maddeden oluşan ve “Dilaver Paşa Nizamnamesi” adını taşıyan bu yasa, işçilere toplumsal sigorta sağlamaktan çok üretimin arttırılmasına yönelmişti. Daha sonraları 1869’da başka bir yönetmelik, “Maadin Nizamnamesi” çıkarıldı. Bu “Nizamname”, angaryayı yasaklıyor ve iş kazaları için sigorta getiriyordu (Kongar, 1998).

Yurdumuzda boş zamanın kullanım süreleri ile ilgili kanuni düzenlemelere baktığımızda 10 Eylül 1921 tarihli Ereğli havzası maden işçilerinin hukukuna mütedair kanun çıkarılarak “Günlük çalışma süresi 8 saat olarak belirlenmiştir”.

Yine tarihi süreçte 21 Ocak 1925 tarihli yasa ile “ herhangi bir kurum ve işletmede çalışan müstahdem memur ve işçilere haftada bir gün dinlenme hakkı tanınmıştır”. 1935 tarihli ulusal ve genel tatiller hakkındaki yasayla “ Hafta tatili Pazar günü olarak belirlenmiş, ancak Cumartesi saat 13:00’ten sonrası haftalık 35 saatten az olmamak üzere” buna dahil edilmiştir. Önemli gelişmelerden birisi 1936 yılında çıkarılan iş kanununa göre “hafta tatili ulusal ve dini bayram günlerinde ücret ödenmesiyle ilgili hükümler” kanunlaşmıştır.

Yıllık ücretli izin ise 1960 yılında bir yasa ile yürürlüğe girerek yeni iş kanunu kapsamına alınmıştır. Boş zamanın kurumlaşması 1961 sonrasındaki en önemli gelişmeler olmuştur. Yeni anayasanın 42. maddesi çalışmayı “herkesin hakkı ve ödevi olarak belirtir”. Aynı kanunun 44. maddesinde ise “her çalışan dinlenme hakkına sahiptir” denmektedir.

1970'li yıllarda ise benimsenen iki günlük hafta sonu tatilleri de boş zaman için önemli hadiselerdendir. 1982 anayasasının 50. maddesine göre çalışma şartları ve dinlenme hakkında şöyle denmektedir. “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir” (Özkökeli, 1998).

2.5.2. Anayasa ve Kalkınma Planlarında Çalışanlarla İlgili Spor ve Rekreasyon

Atatürk,1923-1937 arasında yaptığı konuşmalarda “Türk içtimai bünyesinde spor hareketlerini tanzime memur olanlar, Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için herhangi bir müsabakada kazanmak emeliyle bir spor yapmaları yerine, bütün her yaştaki Türk için beden eğitimi sağlamalıdır” demiştir. 1938 yılında çıkan 3530 sayılı Beden Terbiyesi Yasasının 1. maddesi, “Yurttaşın fiziki ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılapçı amaçlara göre gelişimini sağlayan jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare maksadıyla bir Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuştur” demektedir.

1960 Anayasasında ise, “Spor uygulamalarının anayasal bir zorunluluk” olduğu vurgulanmış ve 49. maddesinde, “devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak zorundadır” ifadesi kullanılmıştır.

1982 Anayasasının 59. maddesi, “Devlet her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır. Sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder”, der.

3289 sayılı B.T.S.G.M Yasasının 2. maddesinde, “Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında, vatandaşın fizik, moral, güç ve yeteneklerini sağlayan beden eğitimi, oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek” yer almaktadır

1986 yılında 3530 sayılı kanunun yerine çok fazla bir yenilik taşımayan 3289 sayılı Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında

Kanun yürürlüğe sokulmuştur. Günümüzde, çok az değişikliklerle halen yürürlükte olan kanun, örgüte sporla ilgili ulusal ve uluslararası bir çok görev yüklerken, ağırlıklı görevin, boş zamanların değerlendirilmesine yönelik olduğudur.

3530 sayılı kanunun 21. maddesi 3289 sayılı kanunda 26. madde olarak alınmış, memur ve işçi sayısı 500'den fazla olan müesseseler, fabrikalar, kendi memur ve işçilerine beden eğitimi ve spor yaptırmak için spor tesisi yapmaya ve antrenör tutmaya zorunludurlar, denmiştir.

Yedinci beş yıllık kalkınma planında (1996-2000) boş zamanların değerlendirilmesi konusu şu şekilde plana alınmıştır:

Boş zamanların değerlendirilmesini yaşamın bir parçası haline getirmek temel ilkedir.

Boş zamanların değerlendirilmesinde eğitim ve organizasyon faaliyetleri yürütecek insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla üniversitelerde rekreasyon anabilim dalı tesis edilecektir.

Boş zamanların değerlendirilmesinde kullanılacak alan ve tesisler, çocuk, genç, ev hanımları, yaşlı, yalnız yaşayanlar, özürlü ve benzeri gruplar tarafından değişik zamanlarda istifade edilebilir şekilde geliştirilecektir. Toplumun her kesiminin boş zamanları değerlendirme faaliyetlerine katılabilmesi için çok amaçlı tesislerin mahalli idarelerin yardımı ile semtlere, uydu kentlere ve kırsal kesime kadar yaygınlaştırılması çabaları sürdürülecektir.

G.S.G.M bünyesinde Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı ve Herkes İçin Spor Federasyonu gibi tamamen boş zamanın değerlendirilmesine yönelik etkinlikler yapmak üzere örgütlenmiş birimler de vardır.

2.6. Sanayi Kuruluşlarında, Çalışan Bireylerin Boş Zamanlarını Değerlendirmeye Yönelik Olarak Yapılan Faaliyetler

2.6.1. Anket Yapılan Kuruluşlardaki Uygulamalar

Kocaeli' deki sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerin boş zamanlarını değerlendirmelerine yönelik olarak kuruluşların sağladıkları imkanlar açısından, özel işletmeler ve kamu işletmeleri arasında büyük farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Kamu işletmelerinde 17 Ağustos depreminin de etkisi ile boş zamanları değerlendirmeye yönelik olarak yapılan sınırlı birkaç faaliyet bile durma noktasına gelmiştir. Spor dışında hemen hemen hiçbir faaliyet yapılmamaktadır. Yapılan spor faaliyetleri de var olan sahalardan, bireylerin isteklerine göre yararlanmaları ya da düzenlenen turnuvalar şeklinde olmaktadır.

Özel işletmelerde ise kuruluşlar çalışanlarına, kendi bünyelerinde oluşturdukları değişik komitelerle geniş kapsamlı olarak, çeşitli eğitim ve faaliyet imkanları sağlamaktadırlar.

Gübretaş'da bulunan futbol ve voleybol sahalarından, çalışanlar istedikleri zaman yararlanıyorlar. Ayrıca Ramazan ayında dini yerlere şirketin organizasyonu ile geziler düzenleniyor, gezilere katılan çalışanlardan organizasyon ve ulaşım için ücret alınmıyor (İbrahim KAVLAK 2001, sözlü görüşme).

Good Year'da çalışanların istedikleri zaman yararlanabilecekleri açık ve kapalı spor alanları ile soyunma odaları ve duşları bulunuyor. Spor salonu içinde masa tenisi ve çeşitli kondisyon aletlerinin bulunduğu fitness merkezi var, burada bayanlar da aerobik ve cimmastik türü faaliyetlerde de bulunabiliyorlar. Dışarıda küçük çim futbol sahası ile futbol ve basketbol sahaları da bulunuyor. Yılım belirli dönemlerinde bölümler arası futbol turnuvaları düzenleniyor.

Her yıl Ağustos ayında Sapanca'da, ailelerin de katılımıyla tüm organizasyon ve masrafların şirket tarafından karşılandığı piknik düzenleniyor. Değişik zamanlarda da aile, bölüm yemekleri ve emekliler için yemek düzenleniyor.

Çalışanlar tarafından hazırlanan Good Year Ailesi dergisi yayınlanıyor (Harun SAVAS 2001, sözlü görüşme).

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DÜŞÜNCE VE İNCELEMELER MERKEZİ

Beksa bünyesinde tüm aktiviteleri düzenleyen, çalışanların gönüllü olarak katıldıkları “Sosyal Faaliyetler Komitesi” var. Tüm aktiviteler bu komite tarafından düzenleniyor. Periyodik olarak slogan, fotoğraf yarışmaları yapılıyor. Bu yıl içinde isteklilerin katıldığı bilgisayar, fotoğraf ve bel sağlığı eğitimleri düzenlenmiştir.

Ailelerle birlikte yapılan piknik türü aktiviteler tekne turu ya da Uludağ gezisi şeklinde düzenleniyor. Tiyatro, konser gibi kültürel aktiviteler önce çalışanlara duyuruluyor katılıma göre organizasyon yapılıp ulaşım, bilet sağlama ve kumanya veriliyor.

Çalışanların kendi aralarında oluşturdukları futbol, basketbol, voleybol ve masa tenisi takımları Kentsa oyunlarına katılıyor.

“Beksa Haber Bülteni” adlı dergi gönüllü bir komite tarafından hazırlanıyor.

Kişisel gelişim, aile içi iletişim gibi özel konularda lüks otellerde eğitim veriliyor.

Aktivitelere katılanlar için kokteyl ve ödül törenleri düzenleniyor (Nuray ERGÜN 2001, sözlü görüşme).

Frito Lay çalışanlarının eş ve çocukları ile birlikte de yararlandıkları tenis, futbol, basketbol ve voleybol sahaları var. Bu sahalardan istedikleri zaman rezervasyon yaptırarak yararlanabiliyorlar. Çalışanlar arasında masa tenisi turnuvası düzenleniyor, katılan ve dereceye girenlere ödüller veriliyor.

Okullara yardım aktivitesi olarak tanımlanan gönüllü gruplar oluşturuluyor. Ailelerle birlikte piknik ve yemekli eğlenceler düzenleniyor.

“Frito Lay Dünyası” adlı dergi çalışanların oluşturduğu yayım kurulu tarafından çıkartılıyor.

Çalışanların istekli olarak katıldıkları ürün güvenliği, hijyen gibi teknik konular dışında ilkyardım, iletişim gibi özel konularda da eğitim veriliyor.

Ayda bir vardiya çıkışlarında sohbet saatleri, yarışmalar ve ikramlardan oluşan sosyal etkinlikler de düzenleniyor (Cem ÖZYURT 2001, sözlü görüşme).

Sakosa 2-3 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen açık ve kapalı spor tesislerine sahip. Çim futbol sahası, voleybol ve basketbol sahaları var. Kapalı alanda ise masa tenisi, bilardo ve dart bulunuyor. Çalışanlar isteğe bağlı olarak tesislerden yararlanıyorlar ayrıca çalışanlar arasında anket uygulanarak en fazla ilgi duyulan

spor branşlarında turnuvalar düzenleniyor. Bu yıl futbol, voleybol ve masa tenisi turnuvaları düzenlenmiştir.

Çalışanların gönüllü olarak oluşturdukları “sosyal grup” piknik, gezi, eğlence gibi organizasyonlar düzenliyor (Nazan GEBEŞ 2001, sözlü görüşme).

Sakosa’da spor faaliyetlerini düzenlemek için özel olarak kurulmuş bir “spor komitesi” var. Yönetici ve işçiler bu komitede birlikte çalışıyorlar her branşın şube sorumluları bulunuyor, faaliyet gösterilen branşlar futbol, basketbol, voleybol, tenis, atletizm, dart, bilardo, satranç, bowling. Çalışanlar arasından oluşturulan takımlar Kentsa oyunlarına katılıyorlar (Haluk DİNGİLOĞLU 2001, sözlü görüşme).

Brisa’da sportif, kültürel, sosyal etkinlikler düzenleniyor. 2 yılda bir düzenlenen Kentsa spor oyunlarına tüm branşlarda katılım sağlanıyor, Kentsa oyunları olmadığı yıl “aile günü” düzenlenip piknik ve çalışanlar ve aileleri için değişik eğlenceli yarışma düzenleniyor. Fabrika çalışanlarının yararlanabileceği futbol sahası ve masa tenisi masaları bulunuyor. Avrasya maratonuna katılım sağlanıyor. Şirket belirlediği beş kritere göre bölümlere Kocaelispor’un sezonluk maç biletlerini dağıtıyor.

Kültürel ve sosyal içerikli geziler şirket organizasyonu ile düzenleniyor. Tiyatro, konser ve eğlence yerleri için bilet rezervasyonu ve ulaşım sağlanıyor.

Kapalı devre TV faaliyeti var, çalışanlar çay saatlerinde hem Brisa’nın kendi kanalı hemde tüm ulusal kanalları izleyebiliyorlar.

Çalışanların oluşturduğu Türk Sanat Müziği korosu faaliyetlerini sürdürüyor, çalışanlar arasında fotoğraf yarışması düzenleniyor. Katılımın isteğe bağlı olduğu seminer ve konferanslar düzenleniyor, buna örnek Akut semineri ve Doğan Cüceloğlu’nun konferansı verilebilir (İlksen DOMBAYCI 2001, sözlü görüşme).

2.6.2. Yabancı Ülkelerdeki Kuruluşlarda Yapılan Uygulamalar

Günümüzde şirketler insanlara esnek çalışma fırsatları tanıyarak stresi azaltıcı tedbirler almaya çalışmaktadırlar. Elektronik posta kullanımının artması ve sanal ofis uygulamaları, gelecekte insanlara çalışma düzenlerini kendi biyolojik ve deruni zamanlarına uydurma fırsatı verecek gibi görülmektedir. Nitekim İsviçre’de dolma

kalem yapımcısı Mont Blanc şirketi, çalışanlarına yorulduklarını hissettiklerinde biyolojik ritimlerini yakalamaları, kalp ve kafa uyumunu bulmaları için, dinlenip eğlenmelerini sağlayacak serbesti tanımıştır. Çalışanlarına bir ürün ve kalite tarifi yapmış, bunu gerçekleştirmek için onları serbest bırakmıştır (Abay, 2000).

San Fransisko'daki Party to Intrigue isimli organizasyon şirketi, çalışanların katili bulmaya veya hazinenin yerini keşfetmeye çalışacakları eğlenceli oyunlar hazırlayıp sahneye koymaktadır. Örneğin, Ford şirketinde çalışan elemanlara uygulanan bir teşvik programında, şirket personelinin 66 kişiye cinayet oyununu çözmek ve katili bulmak için bir haftasonu Çin mahallesi, Union Square ve Wallstreet'de araştırmalar yaptırmışlardır.

Bazı şirketler, arabalar ve yarışlarına çok ilgi duyan elemanlarına özel bir hediye vermek amacıyla, onları yarış arabaları kullanımının öğretildiği kurslarına göndermektedirler. Atlanta yakınlarındaki Braselton kasabesindeki Grand-Prix pistinde kursiyerlere yarış arabalarını tanıtmak ve öğretmek amacıyla önce bir günlük bir seminer verilmektedir. Ertesi gün de yarış arabalarına binip pistte birbirleriyle yarışmaktadırlar. Valvoline Oil Company en iyi 6 müşterisini ödüllendirmek için bu teşviği uygulamıştır.

Hartford'daki Travelers Corporation sigorta şirketi, her yıl başarılı performans gösteren satıcılarını "en ustalar Golf Turnuvası"na göndermektedir. Seyahat için şirketin özel uçağının tahsis edildiği satış temsilcileri, ilk gece mükemmel bir akşam yemeği ile ağırlanmaktadırlar. Ayrıca her biri içinde yemek kitabından güneş yağına kadar çok çeşitli malzemeler bulunan ve her bir malzemenin üzerinde kişilerin isimleri yazılı özel etiketler bulunan çantalar verilir. Turnuvaya katılan satış temsilcileri, iyi müşterilerine golf karşılaşmalarının programını gönderip ve dereceye gireceğini tahmin ettikleri sporcuları işaretlemelerini istemektedirler. İsbetli tahminde bulunanlar arasında düzenlenen çekilişte, güneşlikten Londra gezisine kadar değişen çok çeşitli armağanlar dağıtılmaktadır.

Satış departmanında çalışan elemanlar haricindeki tüm personel için, ustalar turnuvasından bir hafta önce ödüllü bir yarışma düzenlenmektedir. Ofis içinde üç gün süreyle bir golf sahası kurulmakta ve oyunculardan tek vuruşta sayı kaydetmeleri istenmektedir. Kazananlara ödül olarak golf kıyafetleri ve golf topları verilmektedir. Ayrıca başarılı olanlar arasında bir çekiliş düzenlenmekte ve bu

çekilişte belirlenen şanslı eleman, içinde golf sopaları ve çeşitli malzemeler bulunan bir çantaya sahip olmaktadır.

Nemours şirketi personelinin çok büyük bir çoğunluğu (yaklaşık 10.000 kişi), şirketin lokallerine üyedir. Bu lokallerde golf sahaları, tenis kortları gibi spor tesisleri ve restoranlar yer almaktadır.

Petrol boru hattı işleten ve aynı zamanda tarım ve inşaat makineleri üreten Tenneco şirketinin, Houston şehrinin kuzeyinde yer alan tesislerinde büyük bir golf sahası, yüzme havuzu, tenis kortları, dans pisti ve balık avlanabilecek göletler mevcuttur. Şirketin çalışanları tüm tesisten ücretsiz yararlanabilmektedir.

Johnson&Johnson firması çalışanlarının önce tüm sağlık kontrolleri yapılır. Daha sonra şirkete ait büyük bir spor tesisinde profesyonel eğitmenler gözetiminde istedikleri bir spor programına katılmaya teşvik edilir.

Tenneco Inc., ROLM ve Spring Industries şirketlerinin de benzer spor tesisleri mevcuttur.

Reader's Digest şirketinde elemanların spor klüplerine ödedikleri yıllık üyelik aidatlarının yarısı (yılda maksimum 250 dolar olmak üzere) şirket tarafından karşılanmaktadır. Özel ders alan veya bir takım sporu yapan elemanların yaptığı harcamalara da şirket belli oranda katkıda bulunmaktadır. Time Inc. Şirketi de, elemanlarının devam ettiği spor klüplerinde kardio-vasküler programlar uygulanmaktaysa, üyelik aidatın yarısını karşılamaktadır.

Seattle'daki spor aletleri üreticisi Recreational Equipments Inc. Şirketinde personelin spor aletlerinden ücretsiz olarak yararlanabilme hakları vardır (Nelson, 1999).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Gereç

Araştırma Kocaeli ilinde uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini Kocaeli ilindeki değişik sanayi kuruluşlarında çalışan 752 kişi oluşturmuştur. Bu çalışmada 1000 anket dağıtılmış 248 anket soruları cevaplanmadan geri dönmüştür.

Anket uygulanan kuruluşlar ve ankete katılan kişi sayısı; Çelikkord (11), Kordsa (45), Gübretaş (51), Pirelli (18), Türkkablo (26), İgsaş (149), Shell (15), Marshall (139), Petkim (32), Petrol Ofisi (44), Seka İzmit Müessesesi (43), Sakosa (20), Enerjisa (16), Seka Genel Müdürlüğü (80), İzaydaş (12), Brisa (11), Frito Lay (18) ve Mannesman Boru (22).

Anketin geçerliliği ve konuya uygunluğu, soruların konuyla ilişkisi, kapsamı ve soruların açık ve anlaşılır olması yönünden uzmanlara tetkik ettirilmiştir. Anketin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla evren içinden seçilen 3 değişik işletmede, 20'şer kişilik gruplara ayrıca iki değişik işletmede de personel müdürü ve personel şefi konumundaki yöneticilere ön test uygulanmıştır. Ön test uygulamalarından sonra son düzeltmeler yapılarak anket son şeklini almıştır.

İstatistik değerlendirmeler frekans (f), yüzde dağılımları (%) ve korelasyon katsayısı (r) teknikleri kullanılarak Microsoft Excel ve Windows SPSS paket bilgisayar programları ile yapılmıştır. Sonuçların yorumunda $p < 0.05$ anlamlılık derecesi kabul edilmiştir.

4.2 Yöntem

Anket uygulaması yapılacak kuruluşlar K.S.O'dan alınan bilgilerle tespit edilmiş ve değişik sektörlerdeki kuruluşlara yazılı ve sözlü başvurular yapılarak izin alınmıştır. Başvuru yapılan bazı kuruluşlar güvenlik ve iş yoğunluğu nedeniyle işyerlerinde anket uygulamasına izin vermemişlerdir.

Anketin, çalışma şekli, işyeri niteliği, çalışılan sektör ve hafta tatili ile ilgili soruların içeriği K.S.O ve anket uygulaması için müracaat edilen kuruluş

yöneticilerinin bilgileri alınarak belirlenmiştir. Kuruluşların fabrika müdürü, insan kaynakları müdürü, personel müdürü gibi yetkilileri anket sorularını inceleyip, onayladıktan sonra kuruluşlar, anketi çalışanlarına kendileri dağıtıp toplamak suretiyle uygulamışlardır.

Anketin uygulanması 4 aylık bir sürede gerçekleşmiştir. Değişik kuruluşlardaki yöneticilere ulaşma zorluğu, ekonomik krizde olan kuruluşların çalışanlarına zorunlu izin kullandırmaları ve toplu sözleşme görüşmelerinin uzaması nedeniyle sendikaların işçilere anket uygulaması için izin vermemeleri gibi sebeplerden, anket uygulama süresi planlanandan daha uzun bir zaman almıştır. Normal şartlarda bir kuruluşta anketin dağıtılıp toplatılması bir hafta içerisinde gerçekleşmiştir.

Anket formlarındaki cevaplar tablolarla gösterilmiş ve tablolardan elde edilen veriler istatistiksel işlemlerle hesaplanarak değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmede, “iki değişken arasındaki ilişkinin derecesini saptamaya yarayan” Pearson korelasyon tekniği kullanılmıştır. Araştırmada aralarında ilişki derecesi saptanan her iki değişkendeki değişim çevre, dini inanç, kişisel sorunlar, özel nedenler gibi üçüncü bir değişkenden de kaynaklanıyor olabilir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik olarak hazırlanan anketten, elde edilen veriler, inceleme özelliği dikkate alınarak gruplandırılmış ve tablolar halinde sunulmuştur. Varılan sonuçlar bulgulara göre yorumlanırken, tablolar arası farklılık ve ilişkiler, korelasyon katsayısına göre değerlendirilmiş ve bunların anlamlılık düzeyi belirlenmiştir.

Tablo 1. Kişisel Kimlik Bilgileri

	Kişisel Bilgiler	n	%
Yaş	30 <	229	30,45
	31-40	271	36,04
	41-50	204	27,13
	51-60	48	6,38
	TOPLAM	752	100
Cinsiyet	Bay	622	82,71
	Bayan	130	17,29
	TOPLAM	752	100
Medeni Durum	Bekar	151	20,08
	Evli	590	78,46
	Dul	11	1,46
	TOPLAM	752	100
Çocuk Sayısı	Yok	214	28,8
	1	149	20,05
	2	256	34,46
	3	84	11,31
	3'ten fazla	40	5,38
	TOPLAM	743	100
Öğrenim Durumu	İlkokul	66	8,79
	Ortaokul	66	8,79
	Lise	385	51,26
	Üniversite	234	31,16
	TOPLAM	751	100
Aylık Kazanç	150 milyon ve altı	44	6,08
	150-300 milyon	120	16,57
	301-500 milyon	291	40,19
	501-700 milyon	178	24,59
	701 milyon ve üstü	91	12,57
	TOPLAM	724	100

Tablo 1'deki kişisel bilgilere bakıldığında yoğunluğun, genç nüfusu temsil eden 21-40 (%66,49) yaş grubunda olduğu görülmektedir. Genç nüfusun boş zaman etkinlikleri, özellikle de sporda daha aktif olabileceği düşüncesiyle ankette yaş grupları 25'den küçük ve 25-30 arası olarak iki seçeneğe ayrılmış fakat değerlendirme yapılırken bu iki yaş aralığı birlikte değerlendirilmiştir. 51-60 yaş grubu ise %6'dır. Deneklerin büyük çoğunluğunu erkekler (% 82,71) oluşturmaktadır, %20,08'i bekar olmasına karşın, % 78,46'sı evlidir. Deneklerin %28,80'i çocuksuz, 3 çocuğa kadar olanların yüzdesi % 65,82 , 3'ten fazla çocuğu olanlar ise sadece %5,38'dir. Deneklerin yarısı (%51,26) lise mezunu, %31,16'sı üniversite mezunu olarak görülürken, ilk ve orta okul mezunları %17,58 olarak görülmektedir.

Tablo 2. Çalışanların Görev ve İş Yeri Bilgileri

İş Yeri Görevi	İş ve İş Yeri Bilgileri	n	%
	İşçi	417	55,46
Memur	190	25,26	
Müteahhit Eleman	44	5,85	
Yönetici	101	13,43	
TOPLAM	752	100	
Kıdem	1-5 yıl	214	28,61
	6-10 yıl	109	14,57
	11-15 yıl	152	20,32
	16-20 yıl	105	14,04
	21yıl ve üstü	168	22,46
	TOPLAM	748	100
Çalışma Şekli	Gündüzcü	526	70,13
	Vardiyalı	224	29,87
	TOPLAM	750	100
İş Yeri Niteliği	Kamu Sektörü	335	44,55
	Özel Sektör	417	55,45
	TOPLAM	752	100
İş Yeri Sermayesi	Türk	446	59,54
	Yabancı	107	14,29
	Ortak	196	26,17
	TOPLAM	749	100
Hafta Tatili Durumu	Hiç Yok	4	0,54
	Sabit 1 Gün	93	12,45
	Sabit 2 Gün	521	69,74
	Değişen 1 gün	13	1,74
	Değişen 2 gün	116	15,53
	TOPLAM	747	100

Tablo 2’de deneklerin görev ve iş yeri bilgilerine bakıldığında büyük çoğunluğun işçilerden oluştuğu görülür. %55,46 işçi, %25,26 memur, %13,43 yönetici olmasına karşın sadece %5,85 müteahhit elemandır. Kıdem durumları incelendiğinde deneklerin % 28,61’ini 1-5 yıl arası, % 22,46’sının 21 yıl ve üstü, %22,32’sinin 11-15 yıl arası, %14,57’sini 6-10 yıl arası, %14,04’ünü 16-20 yıl arası çalıştığı görülmektedir. Deneklerin büyük çoğunluğunun (%70,13) gündüzcü olup, % 29,87’si vardiyalı çalışmaktadır. Özel sektör ve devlet sektöründe çalışanlar birbirine yakın olmakla beraber, özel sektörde çalışanlar (%55,45), devlet sektöründe

Çalışanlardan (%44,55) biraz daha fazladır. Deneklerin ilk iř yeri sermayesine bakıldığında çoğunun Türk (%59,54) ve %26,17'sinin ortak sermayeli olduğu, yabancı sermaye ise % 14,29 olarak görülmektedir. Hafta tatil durumları incelendiğinde deneklerin, %69,74 sabit 2 gün, %15,53'ünün değişen 2 gündür. Değişen 1 gün tatili olanlar (%1,74) ok az olmasına karşın hiç tatili olmadığını belirten 4 kişi (%0,54) olarak görülmektedir.

Tablo 3. Çalışanların Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	n	%
Kimya Sanayi	427	56,93
Ana Metal Sanayi	49	6,53
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	28	3,73
Kağıt Sanayi	121	16,14
Taşıt Sanayi	27	3,60
Dokuma Sanayi	43	5,73
Gıda Sanayi	17	2,27
Diğer İmalat Sanayi	38	5,07
TOPLAM	750	100

Tablo 3’de çalışanların sektörlere göre dağılımına bakıldığında deneklerin yarısından biraz fazlasının (%56,98) kimya sanayinde çalıştığı, sonra kağıt sanayinde (16,14) çalışanların geldiği görülmektedir. Çalışanların diğer sektörlere göre dağılımı birbirine yakın değerlerde (%3-6) olup, en az gıda sanayinde (%2,27) çalışanların olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Çalışanların Günlük Boş Zamanları

Boş Zaman	n	%
Hiçyok	28	3,77
1-2 saat	253	34,10
3-4 saat	342	46,09
5-6 saat	119	16,04
TOPLAM	742	100

Tablo 4’de çalışanların günlük boş zamanları incelendiğinde, deneklerin yaklaşık yarısının (%46,09) 3-4 saatlik bir boş zamana sahip oldukları görülürken, % 34,10’u 1-2 saat boş zaman sahiptir, hiç boş zamanı olmadığını söyleyenler % 3,77’dir.

Tablo 5.a. Çalışanların Katıldıkları Boş Zaman Etkinlikleri

Boş Zaman Faaliyetleri	n	%
Sinema, tiyatro izleme	366	6,99
Kitap, gazete okuma	617	11,79
Aktif spor yapma	298	5,69
Müzik dinleme	570	10,89
Sosyal-Kültürel faaliyetler	220	4,20
El işi – Sanat faaliyetleri	135	2,58
TV izleme	629	12,01
Kahvehane	257	4,91
Müzik aleti çalma	86	1,64
Spor müsabakaları izleme	343	6,55
Arkadaş ziyaretleri	509	9,72
Çarşı, pazar, park gezileri	527	10,07
Yürüyüş ve koşu	350	6,69
Bahçe işleri	266	5,08
Belirli uğraşı yok	62	1,19
TOPLAM	5235	100

Tablo 5.a incelendiğinde deneklerin pasif etkinlikleri tercih ettikleri özellikle televizyon izleme (%12,01) , kitap ve gazete okuma (%11,79), müzik dinleme (%10,89) oranlarının yüksek olduğu, aktif etkinliklerden ise zorunluluk sayılabilecek çarşı, pazar, park gezileri (%10,07) ve arkadaş ziyaretlerinin (%9,72) yapıldığı görülmektedir.

Tablo 5.b. Çalışanların Boş Zaman Etkinliklerine Katılma Sıklığı

Boş Zaman Etkinlikleri	Katılma Sıklığı									
	Her gün		Gün aşırı		Haftada 2-3kez		Haftada 1 kez		Ayda 1	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sinema - Tiyatro	9	0,49	4	0,94	9	1,06	56	4,78	288	30,35
Kitap - Gazete	410	22,27	86	20,28	87	10,24	21	1,79	13	1,37
Aktif spor	38	2,06	23	5,43	78	9,18	92	7,86	67	7,06
Müzik	413	22,43	61	14,39	63	7,41	24	2,05	9	0,95
Sosyal-Kültürel Fal.	26	1,41	7	1,65	22	2,59	70	5,98	95	10,01
El işi - Sanat	33	1,79	14	3,30	14	1,65	26	2,22	48	5,06
TV	557	30,26	34	8,02	29	3,41	7	0,59	2	0,21
Kahvehane	63	3,42	24	5,66	72	8,47	57	4,86	41	4,32
Müzik aleti çalma	13	0,71	4	0,94	14	1,65	19	1,62	36	3,79
Spor müsabakaları izl.	22	1,20	7	1,65	41	4,82	153	13,07	120	12,64
Arkadaş Ziyaretleri	45	2,44	34	8,02	122	14,35	227	19,39	81	8,54
Çarşı,Pazar,Park	68	3,69	53	12,50	158	18,59	216	18,45	32	3,37
Yürüyüş ve koşu	70	3,81	43	10,14	78	9,17	109	9,31	50	5,27
Bahçe işleri	48	2,61	29	6,84	59	6,94	83	7,09	47	4,95
Belirli uğraşı yok	26	1,41	1	0,24	4	0,47	11	0,94	20	2,11
TOPLAM	1841	100	424	100	850	100	1171	100	949	100

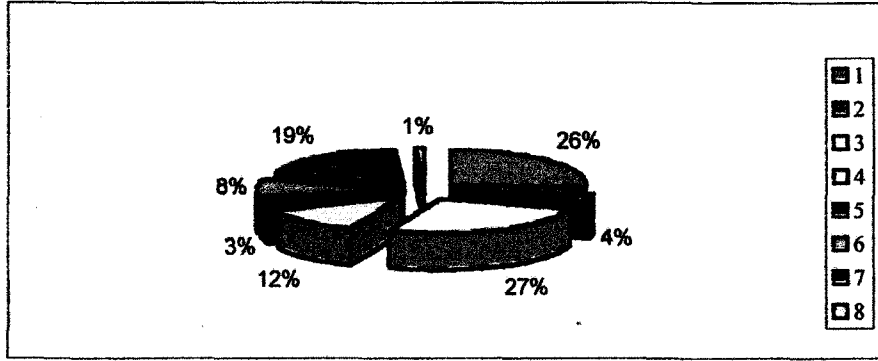
Tablo 5.b incelendiğinde, her gün pasif etkinliklerden televizyon izleme (%30,26), müzik dinleme (%22,43), kitap ve gazete okuma (%22,27) ile en üst sıraları alırken yürüyüş ve koşu (%3,81), aktif spor faaliyetlerine katılım (%2,06) olarak görülmektedir. Gün aşırı yapılan faaliyetlerin dağılımı daha dengeli görülmekle birlikte, kitap ve gazete okuma (%20,20), müzik dinleme (%14,39), çarşı, pazar, park gezileri (%12,50) öncelikle tercih edilmektedir. Haftada 2-3 kez yapılan faaliyetlerde, aktif katılım gerektiren çarşı, pazar, park gezileri (%18,59), arkadaş ziyaretleri (%14,35) aktif spor yapma (%9,18), yürüyüş ve koşu (%9,17) en üst sıraları almıştır. Haftada 1 kez yapılan faaliyetlerde, arkadaş ziyaretleri (%19,39), çarşı, pazar, park gezileri (%18,45) gibi aktif faaliyetler yüksek oranda görülmektedir. Ayda 1 yapılan faaliyetlerde ise sinema ve tiyatroya gitme (%30,35) en üst düzeyde olup, aktif sporu oluşturan yürüyüş ve koşu (%9,31) aktif katılım gerektiren spor yapma (%7,86) bunu izlemektedir. Her gün ve gün aşırıyı oluşturan pasif faaliyetler müzik dinlemek (%0,95) ve televizyon izlemek (%0,21) son sırada yer almıştır. Her gün ve gün aşırı yapılan etkinliklerin pasif, haftada ve ayda 1 yapılan etkinliklerin ise aktif olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri

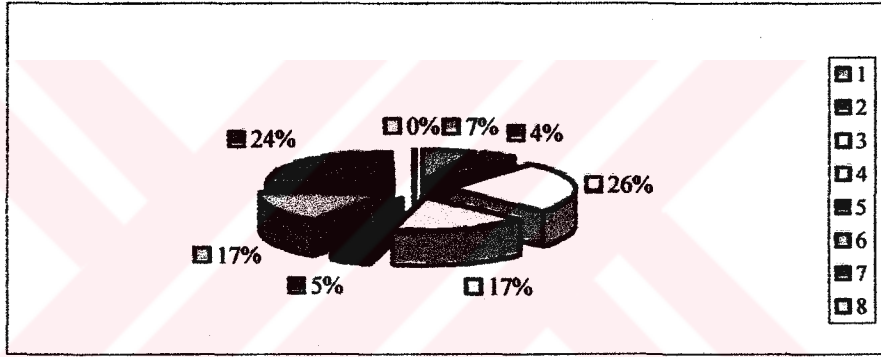
Yönelme Nedenleri	Tercih Dereceleri					
	I. Derece		II. Derece		III. Derece	
	n	%	n	%	n	%
İlgi alanı olması	193	26,15	37	6,76	39	10,63
Çevredekilerden etkilenme	26	3,52	24	4,39	12	3,27
Arkadaşlarıyla olma isteği	196	26,56	140	25,59	58	15,80
Sağlığına olumlu etkisi	90	12,20	95	17,37	62	16,89
Kültür ve maddi düzey	25	3,39	29	5,30	37	10,08
Rahatlatıp iş verimini arttırması	60	8,13	91	16,64	59	16,08
Monotonluktan kurtulma isteği	139	18,83	129	23,58	98	26,70
Başka	9	1,22	2	0,37	2	0,55
TOPLAM	738	100	547	100	367	100

Tablo 6'da çalışanları boş zaman etkinliklerine yönelten nedenler, tercih derecelerine göre incelenmiştir. Deneklerin I.derecede arkadaşlarıyla beraber olma isteği (%26,56) ve ilgi alanı olması (%26,15) nedeniyle etkinliklere yöneldikleri görülürken, II.derecede arkadaşlarla beraber olma isteği (%25,59) ve monotonluktan kurtulma isteği (%23,58) gelmektedir. III.derecede ise sağlığa olumlu etki yapması (%16,89) ve rahatlatıp iş verimini arttırması (%16,08) nedeniyle etkinliklere yöneldikleri görülmüştür. Aşağıdaki grafikler, tercih derecelerini ayrıntılı bir şekilde göstermektedir.

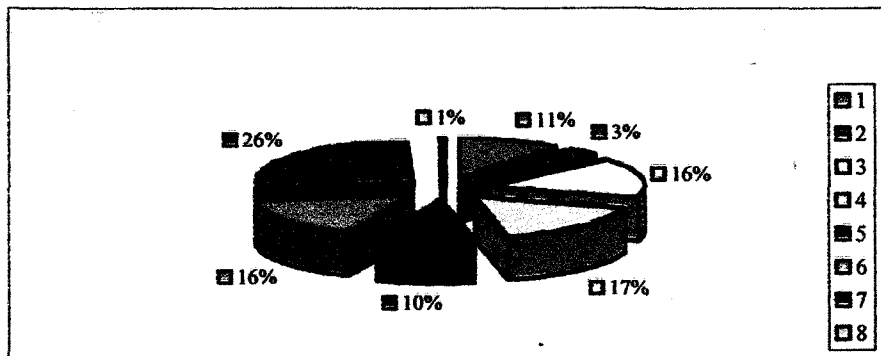
Şekil 1. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri I.Derece Tercih

Şekil 2. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri II.Derece Tercih

Şekil 3. Boş Zaman Etkinliklerine Yönelme Nedenleri III.Derece Tercih

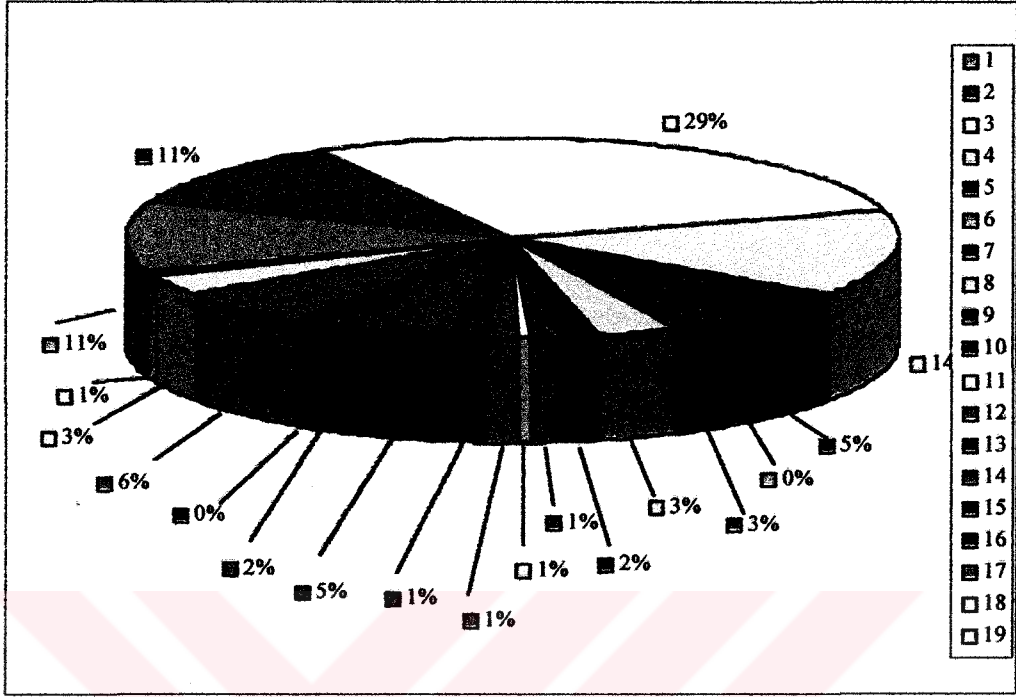
1- İlgi alanı olması 2- Çevredekilerden etkilenme 3- Arkadaşlarıyla olma isteği 4- Sağlığına olumlu etkisi 5- Kültür ve maddi düzey 6- Rahatlatıp iş verimini arttırması 7- Monotonluktan kurtulma isteği 8- Başka

Tablo 7. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar

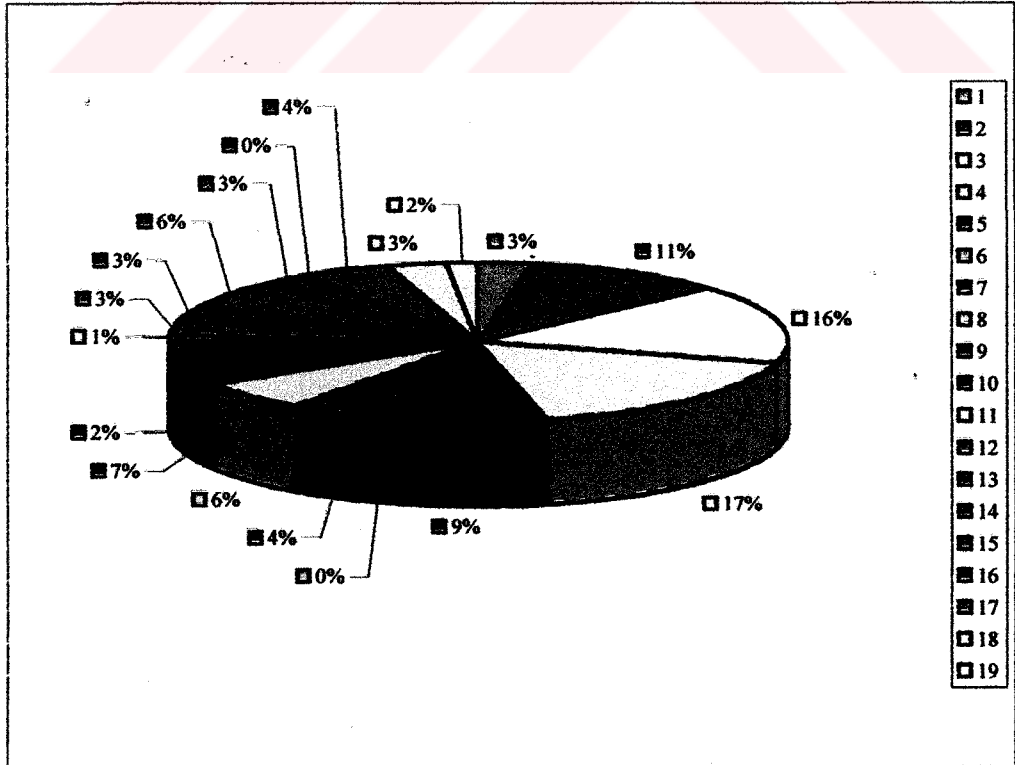
Hissettirdiği Duygular	Tercih Dereceleri					
	I. Derece		II.Derece		III. Derece	
	n	%	n	%	n	%
Yetenek gelişimi	83	11,39	17	2,69	12	2,04
Çevre edinme	78	10,70	67	10,62	30	5,09
Rahatlatma	212	29,08	102	16,16	57	9,68
Mutlu etme	103	14,13	106	16,80	64	10,87
Yeni şeyler öğrenme	36	4,94	56	8,88	45	7,64
Statü kazanma	1	0,14	2	0,32	4	0,68
Kişilik geliştirme	24	3,29	28	4,44	29	4,92
Bilgi arttırma, eğitme	24	3,29	39	6,18	45	7,64
Eğlendirme	13	1,78	44	6,97	65	11,03
Zamanı daha verimli kullanma	8	1,10	14	2,22	22	3,73
İç dünyayı dışa vurma	4	0,55	7	1,11	8	1,36
Kötü alışkanlıklar edinmeme	9	1,23	17	2,69	30	5,09
Hayata bağlama	10	1,37	22	3,49	16	2,72
Ruhen, bedenlen canlılık kazanma	34	4,66	35	5,55	43	7,3
İyi vakit geçirme	15	2,06	17	2,69	31	5,26
Zayıflatma	2	0,27	1	0,16	9	1,53
Stres-monotonluktan kurtulma	43	5,90	28	4,44	47	7,98
Aktifleştirme	23	3,16	18	2,85	17	2,89
Topluma uyum sağlama	7	0,96	11	1,74	15	2,55
TOPLAM	729	100	631	100	589	100

Tablo 7’de boş zaman etkinliklerine katılmanın ne hissettirdiği sorusuna denekler tercih derecelerine göre cevap vermişlerdir. I. derecede, boş zaman etkinliklerinin rahatlattığı (%29,08) ve mutlu ettiği (14,13) II.derecede ise mutlu etme (%16,80) ve rahatlatma (%16,16) ile birlikte çevre edinmeyi sağladığı (%10,62) görülmektedir. Denekler III.derecede boş zaman etkinliklerinin eğlendirdiğini (%11,03) söylemişlerdir. I. ve I. derecede yer alan rahatlatma ve mutlu etmenin, çalışanları olumlu yönde etkileyerek iş verimini arttıracakı düşünülebilir. Aşağıdaki grafikler, tercih derecelerini ayrıntılı bir şekilde göstermektedir.

Şekil 4. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar I.Derece Tercih

Şekil 5. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın Kişiyeye Sağladığı Faydalar II.Derece Tercih

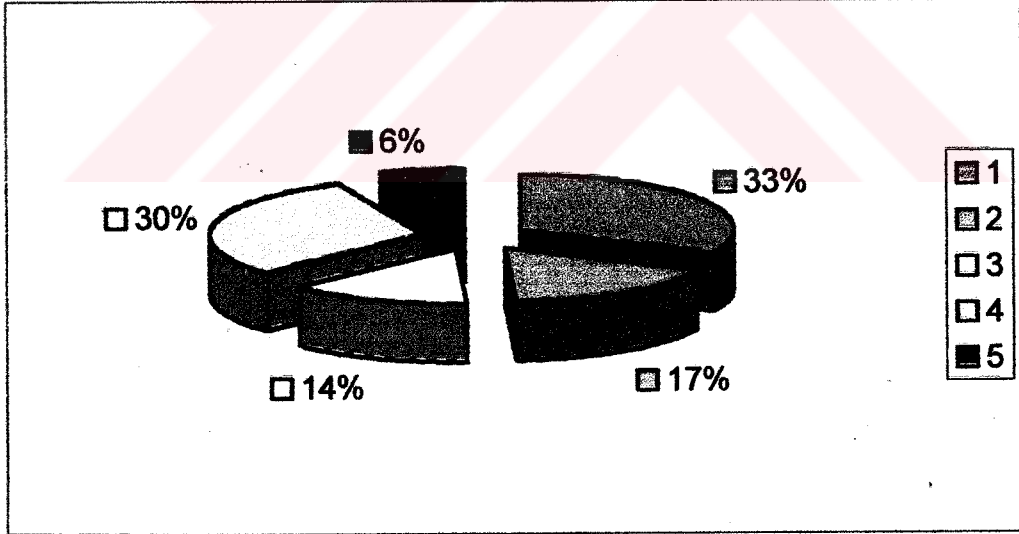

Tablo 8. Boş zaman Değerlendirme Etkinlikleri Hangi Sorunları Gideriyor

Sorunların Çeşidi	n	%
Sosyal	343	32,33
Kültürel	179	16,87
Fiziksel	148	13,95
Psikolojik	323	30,44
Hiçbiri	68	6,41
TOPLAM	1061	100

Tablo 8’de boş zaman değerlendirme etkinlikleri hangi sorunları gideriyor sorusunda birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam 1061 cevaptan 343’si (% 32,33) sosyal ve 323’ü (%30,44) psikolojik sorunların giderildiği, kültürel (%16,87) ve fiziksel (%13,95) ikinci derecede giderildiği görülmüş olup, deneklerden %6,41’i hiçbir sorunun giderilmediğini ifade etmişlerdir.

Şekil 7. Boş Zaman Değerlendirme Etkinlikleri Hangi Sorunları Gideriyor

- 1- Sosyal
- 2- Kültürel
- 3- Fiziksel
- 4- Psikolojik
- 5- Hiçbiri

Tablo 9. Kurumda Boş Zaman Etkinliği Düzenlenme Durumu

Etkinlik Düzenleniyor mu?	n	%
Evet	260	35,18
Hayır	479	64,82
TOPLAM	739	100

Tablo 9 incelendiğinde deneklerden 479'u (%64,82) kurumlarında boş zaman etkinlikleri düzenlenmediğini söylerken, 260 kişi (%35,18) etkinlik düzenleniyor cevabını vermiştir.

Tablo 10. Düzenlenen Etkinlik Türü

Etkinlik Türü	n	%
Sosyal ve Kültürel	83	15,69
Sportif	159	30,06
Gezi ve Eğlence	154	29,11
Eğitim Amaçlı Seminer	124	23,44
Başka	9	1,70
TOPLAM	529	100

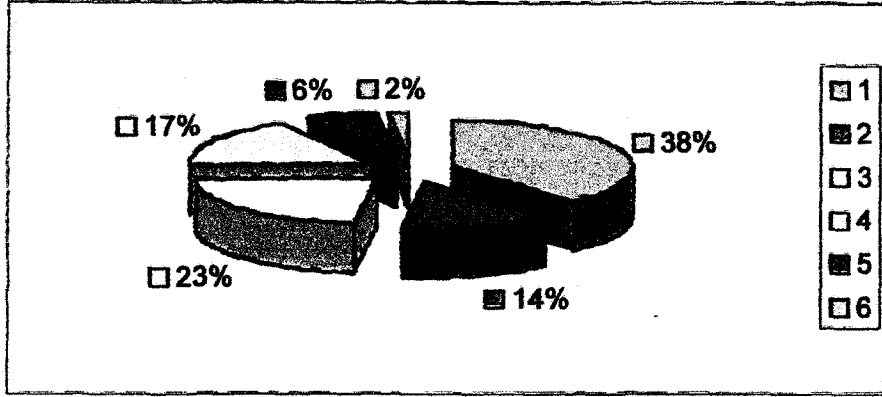
Tablo 10'da çalıştığınız kurum boş zaman faaliyetleri düzenliyse ne tür faaliyetler yapılmaktadır sorusuna, sorunun dikkatli okunmamasına bağlı olarak, bir üst soruya 260 kişi etkinlik düzenleniyor cevabı vermişken, bu soruya 529 kişi cevap vermiştir. Buna göre kurumlarda sportif (%30,06), gezi ve eğlence (%29,11) türü etkinlikler düzenlenirken, eğitim amaçlı seminerler (%23,44) ve sosyal-kültürel (%15,69) etkinliklerinde yapıldığı görülmektedir. Aşağıdaki grafik, boş zaman değerlendirme etkinliklerinin hangi sorunları giderdiğini ayrıntılı bir şekilde göstermektedir

Tablo 11. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler

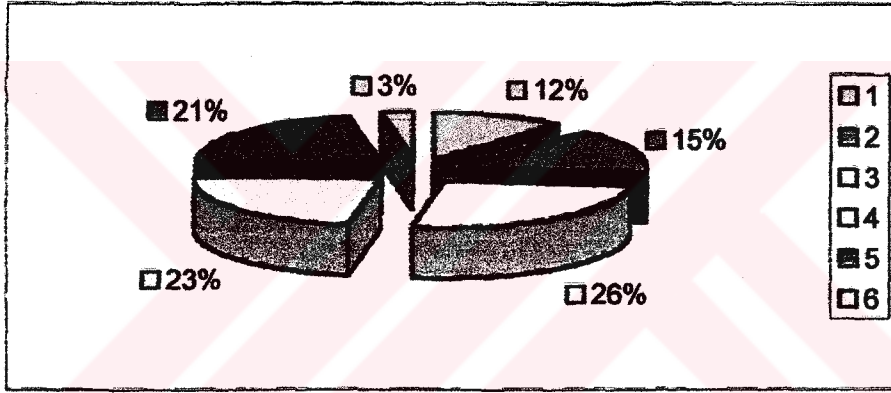
İstenilen Etkinlikler	Tercih Dereceleri					
	I.DERECE		II.DERECE		III.DERECE	
	n	%	n	%	n	%
Sosyal faaliyetler	256	38.27	56	12.58	33	11.62
Kültürel faaliyetler	91	13.60	143	32.13	43	15.14
Sportif faaliyetler	152	22.72	86	19.32	74	26.05
Tarihi ve turistik geziler	117	17.49	96	21.57	65	22.89
Eğlence ve gösteriler	42	6.28	61	13.70	61	21.48
Başka	11	1.64	3	0.67	8	2.82
TOPLAM	669	100	445	100	284	100

Tablo 11 incelendiğinde deneklerin iş yeri tarafından I. derecede sosyal faaliyetler (%38,27), II. derecede kültürel faaliyetler (%32,13), III. derecede ise sportif faaliyetler (% 26,05) düzenlenmesini istedikleri görülmektedir.

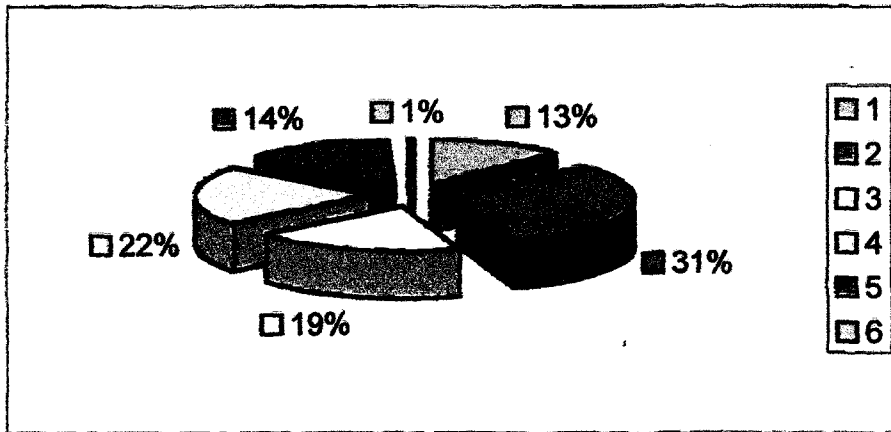
Şekil 8. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler I. Derece Tercih

Şekil 9. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler II. Derece Tercih

Şekil 10. İş Yeri Tarafından Düzenlenmesi İstenen Etkinlikler III. Derece Tercih

1- Sosyal faaliyetler 2- Kültürel faaliyetler 3- Sportif faaliyetler
4- Tarihi ve turistik geziler 5- Eğlence ve gösteriler 6- Başka

Tablo 12. Etkinliklerin İş Verimine Etkisi

İş Verimine Etki	n	%
Olumlu	521	71,66
Olumsuz	20	2,75
Farketmiyor	186	25,58
TOPLAM	727	100

Tablo12’de etkinliklerin iş verimine etkisi incelendiğinde; deneklerden büyük çoğunluğu (%71,26) boş zaman etkinliklerinin kişiyi olumlu etkilediğini belirtirken, sadece %2,75’i olumsuz etkilendiğini, yaklaşık 1/4’üde (%25,58) fark etmediğini söylemişlerdir.

Tablo 13. Boş Zaman Değerlendirme Etkinliklerine Katılmama Nedenleri

Etkinlikte Bulunmama Nedenleri	n	%
Bulunuyor	405	53,36
Yeterli Boş Zaman Olmaması	91	11,99
Konu İle İlgili Bilgi Yetersizliği	23	3,03
Maddi Olanakların Yetersizliği	118	15,54
Gerekli Ortamı Bulamama	116	15,28
Başka	6	0,80
TOPLAM	759	100

Tablo13’de denekler boş zaman etkinliklerine katılmama nedenleri sorusuna birden fazla şık işaretleyerek cevap verdiklerinden değerlendirme, cevap sayısına göre yapılmıştır. Cevap verenlerin yarısı (%53,36) boş zaman etkinliklerine katıldıklarını, katılmayanlardan %15,54’ü maddi olanakların yetersizliğinden, %15,28’i gerekli ortamı bulamadıklarından katılmadıklarını belirtirken, sadece 6 kişi (%0,80) başka (tembellik ve ekonomik kriz) nedenlerden katılmadıklarını söylemişlerdir.

Tablo 14. Yaş ile Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişkisi

	Yaş
Boş Zaman	-,008
Aktif Spor Yapma	-,224**
Kitap Gazete Okuma	-,118**
T.V İzleme	-,073*
İş Verimine Etki	-,044

p>0,05, *p<0,05, **p<0,01

Yaşın seçilen parametrelerle ilişkisine bakıldığında, yaş ile günlük boş zaman ve boş zaman etkinliklerine katılma arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yaş ile aktif spor yapma arasında negatif yönde ,224 lük, yaş ile kitap gazete okuma arasında negatif yönde ,118 lik bir ilişkiye rastlanmıştır (p<0,01). Yaş ile T.V izleme arasında negatif yönde ,073 lük bir ilişkiye rastlanmıştır (p<0,05).

Tablo 15. Günlük Boş Zaman İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki

	Günlük Boş Zaman
Cinsiyet	-,105**
Medeni Durum	-,072
Öğrenim Durumu	,059
Çalışma Şekli	,126**
Hafta Tatili Durumu	,071
Görev	-,044

p>0,05, **p<0,01

Tablo 15 incelendiğinde günlük boş zaman ile cinsiyet arasında negatif yönde ,105, çalışma şekli arasında pozitif yönde ,126'lık bir ilişkiye rastlanmıştır (p<0,01)

Tablo 16. Öğrenim Durumu İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki

	Öğrenim Durumu
Boş Zaman	,059
Aktif Spor Yapma	,075*
Kitap-Gazete Okuma	-,024
Müzik Dinleme	,031
T.V İzleme	,039
Yürüyüş-Koşu Yapma	,099**

p>0,05, *p<0,05, **p<0,01

Tablo 16 incelendiğinde öğrenim durumu seçilen parametrelerden aktif spor yapma ile pozitif yönde ,075 ($p<0,05$) yürüyüş koşu yapma arasında pozitif yönde ,099'luk bir ilişkiye rastlanmıştır ($p<0,01$).

Tablo 17. Kazanç İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki

	Kazanç
Boş Zaman	,034
Aktif Spor Yapma	-,029
Kitap-Gazete Okuma	-,051
Yürüyüş-Koşu Yapma	,053
Sinema-Tiyatroya Gitme	,080*

p>0,05, *p<0,05

Tablo 17 incelendiğinde kazanç ile sinema tiyatroya gitme arasında pozitif yönde ,080 ($p<0,05$) bir ilişkiye rastlanmış, seçilen diğer parametrelerle kazanç arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0,05$)

Tablo 18. Boş Zaman Etkinliklerine Katılmanın İş Verimini Etkilediği Düşüncesi İle Seçilen Bazı Parametreler Arasındaki İlişki

	İş Verimine Etki
Kazanç	-,162**
Yaş	-,044
Öğrenim Durumu	-,176**
Çalışma Şekli	,110**
İşyeri Niteliği	,000
Cinsiyet	-,054
Hafta Tatili Durumu	-,027

$p>0,05$, ** $p<0,01$

Tablo 18 incelendiğinde boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi olduğu düşüncesi ile kazanç arasında negatif yönde ,176 çalışma şekli arasında pozitif yönde ,110 bir ilişkiye rastlanmıştır ($p<0,01$).

5. TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmada Kocaeli ilindeki farklı sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerin boş zaman tercihleri ve tercih nedenleri, kuruluşların çalışanlarına boş zamanlarını değerlendirmeleri konusunda ne tür alternatifler sundukları incelenmiş olup ayrıca boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkileri araştırılmıştır.

Araştırmanın kapsamına giren çalışanların %30,5'i 30 yaşın altında %36'sı 31-40 yaş arasında, %27'si 41-50 yaş arasında olup 51-60 yaş arasındaki çalışanların daha çok yönetici konumunda olduğu, deneklerin %83'nün erkek, %17'sinin bayan olduğu, 51-60 yaş arasında çalışan bayan bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

Ankete katılanların %78.5'i evli, %20'si bekar. %18'inin ilk ve ortaokul mezunu olup daha çok 41-50 yaş arasında ve işçi, %51'inin lise mezunu ve çoğunluğunun 30 yaş altında oldukları belirlenmiştir. Üniversite mezunları %31'lik bir dilim oluşturmakta, hem 51-60 yaş arası yöneticiler hem de genç yönetici ve memurlar bu grupta yer almaktadır. Yaş ile işyerindeki görev arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Ortalama aylık kazanç ile yaş ve öğrenim durumu arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu da, iş kıdemi az olan genç grubun az ücret aldığı göstermektedir. Ankete katılanların %55'i özel, %45'i kamu sektöründe çalışmaktadır. Özel sektörle kamu sektörü arasında ücret farkı bulunduğu, kazanç ile işyeri niteliği arasındaki ilişkinin negatif yönde $p<0,01$ seviyesinde anlamlı olmasından anlaşılmaktadır.

Ankete katılanların çalıştıkları kurumların sermaye ve işletmesinin %60'ının Türklere, %40'ının ise yabancılara ve Türk-yabancı ortaklıklarına ait olduğu belirlenmiştir. Sermaye ve işletmesi Türklere ait kurumlarda, boş zaman etkinliklerinin yeterli derecede düzenlenmediği, $p<0,05$ seviyesinde negatif yönde anlamlı ilişkiden de belli olmaktadır.

Araştırmanın kapsamına giren çalışanların %34'ünün günlük 1-2 saat, %46'sının günlük 3-4 saat boş zamanları bulunmaktadır. Gündüzcü ve vardiyalı çalışanların, yeterli günlük boş zamanları olduğu her iki grupta da günde 1-2 saat ve 3-4 saat boş zamanı olanların %74'lük bir dilim oluşturduğu saptanmıştır. Günlük boş zaman ile çalışma şekli arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişkiye

rastlanmıştır. Günlük boş zaman ile öğrenim durumu ve görev arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Cinsiyet ile boş zaman arasında negatif yönde $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Medeni durum ile boş zaman arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonuç, Bozatay'ın araştırmasında "yeterli boş zamanının olmamasının sebebi olarak araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun evli olması" sonucunu desteklememektedir.

Çalışanların hafta tatilleri, çalışma şekli ve işyeri niteliğine göre değişiklik göstermektedir. Kamu sektöründe ve özel sektörde çalışanların %75'inin hafta tatili sabit 2 gün, vardiyalıların %27'sinin hafta tatili değişen 2 gün, kamu sektöründe çalışanların %30'unun hafta tatilinin sabit 1 gün olduğu belirlenmiştir. Hafta tatili ile çalışma şekli arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Hafta tatili ile boş zaman arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

Araştırmada, çalışanların sektörlere göre dağılımında Kimya sanayinde çalışanlar %57'lik dilim ile ilk sırayı oluşturmaktadır. Kocaeli imalat sanayinde Kimya sektörünü %34'lük payla en üst sırada yer aldığına göre bu oranın doğruluğu ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada, çalışanların boş zamanlarında en çok tercih etkinliklerin pasif etkinlikler olduğu belirlenmiştir. Pasif etkinlikleri T.V izleme (%12), kitap-gazete okuma (%11) ve müzik dinleme (%10) oluşturmaktadır. Aktif etkinlikler içinde, çarşı-pazar-park gezileri ve arkadaş ziyaretleri (%20) en çok tercih edilmektedir. Aktif spor yapma, yürüyüş ve koşu yapma, bahçe işleri %15'lik bir dilimi oluşturmaktadır. Bayanların; arkadaş ziyaretleri, el işi ve sanat etkinliklerini daha çok tercih ettikleri, aktif spor yapmadıkları belirlenmiştir. Erkekler ise haftada 1 gün (%13) ve ayda 1 (%12) spor müsabakaları izlemeye gitmektedirler.

Her gün yapılan etkinliklerin %75'inin, pasif etkinlikler olan T.V izleme, kitap-gazete okuma ve müzik dinleme olduğu, haftada 1 gün yapılan etkinliklerin başında da arkadaş ziyaretleri, çarşı-pazar-park gezilerinin olduğu saptanmıştır.

Ayda 1 yapılan etkinliklerden sinema-tiyatroya gitme (%30) en çok tercih edilen etkinliktir. Sinema- tiyatroya gitme ile öğrenim durumu arasında $p<0,01$, kazanç ile sinema-tiyatroya gitme arasında $p<0,05$ seviyesinde anlamlı ilişkilere rastlanmıştır.

Çalışanların boş zaman etkinliklerine yönelmeleri; I.dereceden %27'lik, II.dereceden %26'lık, III.dereceden %15'lik tercih ile arkadaşlarla birlikte olma isteği olduğu belirlenmiştir. Özışık'ın araştırmasında da deneklerin %41'inin arkadaşlarla birlikte olma isteği ile boş zaman etkinliklerine yöneldikleri ilk tercih olarak yer almaktadır ve çalışmamızı destekler niteliktedir. Çalışanların boş zaman etkinliklerine katılmalarının, I. ve II. derecede mutlu edip rahatlatması nedeni ile tercih edildiği, bu durumun çalışanları olumlu yönde etkileyerek iş verimliliklerini arttırdığı söylenebilir.

Deneklerin boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerine katılmalarının, sosyal (%32) ve psikolojik (%30) sorunlarını giderdiği belirlenmiştir. Boztaş'ın çalışmasının sonuçları da tespit edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılanların %64,8'inin çalıştıkları kurumlar, boş zaman etkinlikleri düzenlememektedirler. Düzenlenen etkinliklerin de sportif (%30), gezi-eğlence (%29) ve eğitim amaçlı seminerler (%23) olduğu belirlenmiştir. 3289 sayılı kanununun 26. maddesinde "işçi ve memur sayısı 500 den fazla olan kuruluş ve fabrikalar, öncelikle kendi personeline beden eğitimi ve spor yaptırmak için spor tesisi yapmaya ve antrenör tutmaya mecburdurlar." ibaresi nedeniyle kuruluşlar spor tesislerine sahip oldukları için daha çok sportif etkinlikler düzenlenmektedirler.

İşyeri tarafından düzenlenmesi istenen etkinliklerin tercihinde I.derecede sosyal (%38,2), II.derecede kültürel etkinlikler (%32,1) yer almaktadır. Yaş durumu göz önüne alındığında gençlerin daha çok sportif etkinlikler, orta yaş ve üzerinin tarihi ve turistik geziler, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmesini istedikleri belirlenmiştir.

Araştırmaya katılanların %71,6'sı, boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimlerini arttıracığına inandıklarını belirtmişlerdir. Özışık'ın çalışmasında deneklerin %75'inin, Özkökeli'nin çalışmasında ise deneklerin %43'ünün etkinliklere katılmanın iş verimini olumlu yönde arttırdığı tespit edilmiştir. Bu iki sonuç çalışmamızı destekler niteliktedir. Boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimini etkilediği düşüncesi ile çalışma şekli arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişkiye rastlanmış, cinsiyet, işyeri niteliği ve hafta tatili ile arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Boş zaman etkinliklerine katılmama nedenleri incelendiğinde en büyük etkinin maddi olanakların yetersizliği (%33) ve gerekli ortamı bulamama (%32) olduğu belirlenmiştir.Karaküçük'ün çalışmasında da öğretmenlerin %43'ünün maddi olanaksızlıklar nedeni ile boş zaman etkinliklerine katılmadıkları belirlenmiş olup, bu sonuç araştırmamızı destekler niteliktedir.

Kocaeli ilinde farklı sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerin yeterli boş zamana sahip oldukları halde sosyal ve kültürel etkinliklere yeterli derecede katılmadıkları belirlenmiştir. Özellikle kamu kuruluşlarında aktif katılım gerektiren etkinlikler hiç düzenlenmemektedir. Kuruluşlar, el sanatları, resim, müzik, halk oyunları, tiyatro gibi alanlarda benzer ilgi alanları olan bireyleri bir araya getirerek ve onlara iş çıkışları yada hafta sonlarında çalışma ortamları sağlayarak yönlendirebilirler.

Kuruluşlar, kendi işletmeleri ya da yakın yerlerde belirleyecekleri alanlarda maddi imkansızlıklar nedeniyle boş zaman etkinliklerine katılmayan çalışanları için bahçe işleri, çiçek yetiştiriciliği, doğayı ve çevreyi koruyucu etkinlikler düzenleyebilirler.

Özel sektör ve kamu sektöründe yeterli derecede bulunan spor saha ve tesislerinin çalışanlar tarafından etkin kullanılması için gerekli çalışma ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Sportif etkinlikler ve diğer tüm rekreatif faaliyetlerin düzenlenmesi için çalıştırıcı kadroları aktif hale getirilmeli yada çalışanlar arasından komiteler kurulmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın kapsamına giren ve Kocaeli ilindeki farklı sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerden ankete katılanların %82,3'ü erkek, %17,2'si bayan, % 20'si evli, % 1,4'ü dul, % 78,4'ü evlidir. 30 yaş altında %30,4, 31-40 yaş arasında %36, 41-50 yaş arasında %27,1 51-60 yaş arasında %6,3 kişi bulunmaktadır.

Yaş ile boş zaman arasında $r = -,008$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Yaş ile kitap-gazete okuma arasında $r = -,118$ $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Yaş ile boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi arasında $r = -,04$ ($p <0,05$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Ankete katılanların %8,7'si ilkokul, %8,7'si ortaokul, %51,2'si lise, %31,1'i üniversite mezunudur.

Öğrenim durumu ile günlük boş zaman arasında $r = ,059$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Öğrenim durumu ile boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi arasında $r = -,176$ $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Ankete katılanların %55,4'ü işçi, %25,2'si memur, %5,8'i müteahhit eleman, %13,4'ü yönetici olarak çalışmaktadırlar. Kamu sektöründe çalışanlar %44,5, özel sektörde çalışanlar %55,5 kişidir. Çalışanların %70'i gündüzcü, %30'u vardiyalıdır.

Çalışma şekli ile günlük boş zaman arasında $r = ,126$ $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

İş yerindeki görev ile günlük boş zaman arasında $r = -,044$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Ankete katılanların aylık kazançları; %6'sının 150 milyon ve altı, %16,5'inin 150-300 milyon arasında, %40,1'inin 301-500 milyon arasında, %24,5'inin 501-700 milyon arasında, %12,5'inin 700 milyon ve üstündedir.

Aylık kazanç ile boş zaman arasında $r = ,034$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Aylık kazanç ile aktif spor yapma arasında $r = -,029$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Aylık kazanç ile sinema-tiyatroya gitme arasında $r = ,080$ $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışan bireylerin %3,7'sinin günlük hiç boş zamanı bulunmamakta, %34'ünün 1-2 saat, %46'sının 3-4 saat, %16'sının 5-6 saat boş zamanı olmaktadır.

Günlük boş zaman ile cinsiyet arasında $r = -,105$ $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Günlük boş zaman ile medeni durum arasında $r = -,072$ ($p > 0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Günlük boş zaman ile çalışma şekli arasında $r = ,126$ $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışan bireylerin %12,1'i boş zamanlarında T.V izlemeyi, % 11,7'si kitap-gazete okumayı, %10,8'i müzik dinlemeyi, %10'u çarşı-pazar-park gezilerini, %9,7'si arkadaş ziyaretlerini, %6,7'si spor amaçlı yürüyüş-koşu yapmayı, %7'si sinema-tiyatro izlemeyi, %5,7'si aktif katılım gerektiren spor yapmayı tercih ettikleri etmektedirler.

T.V izleme ile öğrenim durumu arasında $r = ,039$ ($p > 0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

T.V izleme ile yaş arasında $r = -,073$ $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Kitap-gazete okuma ile öğrenim durumu arasında $r = ,039$ ($p > 0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Kitap-gazete okuma ile kazanç arasında $r = -,051$ ($p > 0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Aktif spor yapma ile yaş arasında $r = -,224$ $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Aktif spor yapma ile öğrenim durumu arasında $r = ,075$ $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Spor amaçlı yürüyüş-koşu yapma ile kazanç arasında $r = ,053$ ($p > 0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Spor amaçlı yürüyüş-koşu yapma ile öğrenim durumu arasında $r = ,099$ $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Müzik dinleme ile öğrenim durumu arasında $r = ,031$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Ankete katılanların %26,5'i I. derecede arkadaşlarıyla beraber olma isteği, %26,1'i ilgi alanı olduğu, %18,8'i monotonluktan kurtulma isteği, %12,2'si sağlıklarına olumlu etkisi olduğu, %8,1'i rahatlatıp iş verimini arttırdığı için boş zaman etkinliklerine yönelmektedirler.

Boş zaman etkinliklerine katılan çalışanların %29'u I. derecede rahatladıklarını, %14,1'i mutlu olduklarını, %11,3'ü yeteneklerinin geliştiğini, %10,7'si çevre edinmelerinin kolaylaştığını %5,9'u stres ve monotonluktan kurtulduklarını hissetmektedirler.

Boş zaman değerlendirme etkinliklerine katılmak çalışanların %32,2'sinin sosyal sorunlarını, %30,4'ünün psikolojik sorunlarını, %16,8'inin kültürel sorunlarını, %13,9'unun fiziksel sorunlarını gidermektedir.

Ankete katılan çalışanların %64,8'inin çalıştığı iş yeri boş zaman etkinliği düzenlememekte, %35,2'sinin çalıştığı iş yeri boş zaman etkinliği düzenlemektedir.

Ankete katılanların %30,6'sının çalıştığı kuruluş sportif etkinlikler, %29,1'inin gezi ve eğlence, % 23,4'ünün eğitim amaçlı seminerler, %15,6'sının sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir.

Sanayi kuruluşlarında çalışanlardan %38,2 kişi iş yerlerinde I.derecede sosyal faaliyetler, %22,7 kişi sportif faaliyetler, %17,4 kişi tarihi ve turistik geziler, %13,6 kişi kültürel faaliyetler, %6,2 eğlence ve gösteriler düzenlenmesini istemektedirler.

Boş zaman etkinliklerine katılmak, çalışanların %71,6'sının iş yeri verimini olumlu yönde, % 2,7'sinin olumsuz yönde etkilemekte, %25,5'i için fark etmemektedir.

Boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi ile çalışma şekli arasında $r = ,110$ $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi ile kazanç arasında $r = -,162$ $p<0,01$ seviyesinde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Boş zaman etkinliklerine katılmanın iş verimine etkisi ile cinsiyet arasında $r = -,054$ ($p>0,05$) anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Bu araştırma ile elde edilen bulgular, yorumlar ve değerlendirmelerin ışığında şu çözüm önerileri getirilebilir.

Kocaeli ilindeki farklı sanayi kuruluşlarında çalışan bireylerin yeterli boş zamana sahip oldukları fakat boş zamanlarını değerlendirme konusundaki bilgi, bilinç seviyelerinin düşük olduğu, bu seviyenin yükseltilmesi için Kocaeli Üniversitesi BESYO Rekreasyon bölümünün varlığı ve çalışmaları, tanıtım ve medya yolu ile sanayi kuruluşlarına duyurulmalıdır. Daha sonra kuruluşlarla üniversite arasında işbirliği sağlanarak, çalışanlara rekreasyonu tanıtıcı, eğitici seminerler verilmelidir.

Sanayi kuruluşlarında bulunan spor tesislerinden, çalışan bireylerin daha fazla ve bilinçli yararlanmaları için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. 3289 sayılı kanununun 26. maddesi “500’den fazla çalışanı olan kuruluşlar antrenör tutmaya mecburdurlar” hükmünün uygulaması için Kocaeli Üniversitesi ile sanayi kuruluşları arasında yapılacak görüşmelerle, antrenörlük eğitimi, rekreasyon ve spor yöneticiliği öğrencilerine staj ve iş imkanı, kuruluşlara da çalıştırıcı sağlanmalıdır.

Sanayi kuruluşları tarafından, çalışan bireylere maddi yönden yük getirmeyecek, doğa sevgisini arttırıcı, ruhsal ve bedensel gelişimi sağlayıcı yürüyüş ve dağcılık gibi sportif faaliyetler düzenlenmeli ve katılımı sağlamak için çalışanlar teşvik edilmelidir.

Kocaeli’nin deniz şehri olma özelliğinden faydalanılarak, sanayi kuruluşları ile belediyeler arasında işbirliği sağlanmalı ve çalışan bireylere deniz ile ilgili etkinlikler (balıkçılık, kürek, yelken v.b) yapabilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır.

Özellikle boş zaman etkinlikleri sportif faaliyetlerle kısıtlı kalmış kamu kuruluşlarında, çalışanların kendi aralarında oluşturacakları komitelerle benzer ilgi alanı olan kişiler biraraya gelip etkinliklerde bulunabilirler.

Özel sektör tarafından düzenlenen ve rekreasyon etkinliklerini kapsayan sosyal (piknik,yemek, eğlence v.b) kültürel (tarihi geziler,bilimsel toplantılar v.b), el sanatları, kurslar (müzik,resim,fotoğrafçılık, halk oyunları) gibi faaliyetler kamu sektöründe de uygulanmalıdır. Bu tür uygulamaların yapılması ile personel arasında sosyal ilişkilerin gelişmesi, stres ve monotonluktan kurtulup rahatlayacak olan çalışanların, iş verimlerinin arttırılması amaçlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ABAY, M. (2000). Zamanı Değerlendirmek. İstanbul. s.:26,28,29,31,38.
- AÇIKADA, C. ERGEN, E. (1990). Bilim ve Spor. Ankara. s.: 164.
- ADDIGTON, J.E. (2000). % 100 Düşünce Gücü. Akeşa Yayınları. İstanbul. s.: 132-133.
- ANDERSON, N. (1961). Work and Leisure.. London. p.: 31.
- ARSLAN S. (1994). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimi Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Karşılaştırmalı Bir Araştırma. İzmir. s.:6, 11.
- AVCI, A. (2000). Temel İş Kanunları. 3. Baskı. İstanbul. s.: 9, 10.
- BAYER, Z. (1973). Memleketimizde tabiatı koruma ve rekreasyon. *Çalışma ve Çalışma Dışı Zamanın Planlanması Seminer Sonuçları Raporu*. Ankara. s.: 49
- BAŞARAN, Z. (1998). Türk Spor Örgütlenme Sürecinde Rekreasyon Anlayışı ve Bugünkü Uygulanabilirliği. Ankara. s.: 9, 54,57.
- BİLGÜTAY, A. (1973). İş ve Boş Zaman Üzerine Görüşler. *Çalışma ve Çalışma Dışı Zamanın Planlanması Seminer Sonuçları Raporu*. Ankara. s.: 15.
- BOZ, C.M. (1990). Boş Zamanın Ekonomik Olarak Planlanması ve Refaha Katkısı. s.: 6.
- BOZATAY H.(1998). Devlet Memurlarının Rekreatif Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya. s.: 5.
- BOZKURT, Ö, (1980). Memurlar Türkiyede Kamu Bürokrasisinin Sosyolojik Görünümü. Ankara. s.: 43.
- ÖZYURT, C.(2001) Sözlü Görüşme.
- COHEN, E. (2001). A Philosophical view about leisure, personel freedom and politics. Encyclopaedia of Philosophy of Education Online. Erişim: Şubat 2001. www.educacao.pro.br.
- DE GRAZIA, S. (1962). Of Time, Work, And Leisure. Newyork. p.: 93.
- DİNGİLOĞLU, H. (2001). Sözlü Görüşme.
- DRIVER et al.(1991). Research on Leisure Benefits.
- ERDEMLİ, A. (2000). Rekreasyon. *3.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bildiri Özet Kitapçığı*. İstanbul. v.: 19.
- ERDOĞAN, T. (1973). İş-iş dışı zaman ilişkisinde sosyal farklılaşma. *Çalışma ve Çalışma Dışı Zamanın Planlanması Seminer Sonuçları Raporu*. Ankara. s.: 6,7.
- ERGÜN, N. (2001). Sözlü Görüşme.
- ERKAL, M.E. (1986).Sosyolojik Açından Spor. Milli Eğitim Basımevi. Ankara. s.: 59.

- ERKAN, M., USTAER, B., GÜLHAN, E., DİLİMCİOĞLU, A.M. (2000). Rekreasyon Yönetimi 3.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bildiri Özet Kitapçığı. İstanbul. s.:53.
- ERKAN, N. (1998). Sağlık Mutluluk Zindelik Güzellik ve Uzun Ömür İçin Yaşam Boyu Spor. Bağırhan Yayınevi Ankara. s.: 151-152.
- GEBEŞ, N. (2001) Sözlü Görüşme.
- GÜLBAHÇE, Ö. (1996). Boş Zamanları Değerlendirme Alışkanlıkları Türkiye Örneği.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Erzurum. s.: 4.
- Gümrük Birliği Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiyede Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi Sektörü. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. No: 156. s.: 42-67.
- HAWORTH, J.T.(1976). Human Needs, Work and Leisure. Work and Leisure. Haworth, J.T., Smith, M.A. NewJersey. p.: 29-62-63.
- İKİZLER, C. (2000). Sporda Sosyal Bilimler. Alfa Yayınları: 817 İstanbul. s.:122-124.
- İNEL, M.S. BARUT M. (1994).Toplumbilim Açısından Spor. *Spor Bilimleri III.Ulusal Kongresi Bildiri Özetleri.* s.: 57.
- KARAKÜÇÜK, S. (1992). Rekreasyonun çalışma verimine etkisi. II. Yüksek İrtifa ve Spor Bilimleri Kongresi Kongre Kitabı. Kayseri. s.: 40-42.
- KARAKÜÇÜK, S. (1997). Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme Kavram Kapsam ve Bir Araştırma. Seren Ofset 2. Baskı. Ankara. s.:12, 14, 30, 31, 90, 209-210, 212, 220.
- KARAKÜÇÜK, S., Başaran, Z. (1997). Stresle başa çıkmada rekreasyon (boş zamanları değerlendirme) faktörü. *Milli Eğitim.* Sayı: 134 Ankara. s.: 64
- KAVLAK, İ.(2001). Sözlü Görüşme
- KILBAŞ, Ş. (1995). Gençlik ve Boş Zamanı Değerlendirme. Ankara. s.:18, 29, 31, 37, 38, 48, 49.
- Kocaeli Sanayi Odası Bülteni.
- KONGAR, E. (1998). 21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiyenin Toplumsal Yapısı. 19. Basım. s.: 626.
- LAKEİN, A. (1997). Zaman Hayattır. 2. Baskı. İstanbul. s.: 12.
- MOORHOUSE, H.F. (1989). Models of Work, Models of Leisure. *Leisure for Leisure.* Rojek, C. London. p.: 16-17.
- NELSON, B. (1999). Çalışanlarınızı Ödüllendirmenin 1001 Yolu. İstanbul. s.:198-200, 230, 232.
- OSKAY, Ü. (2000). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım. 3. Baskı. İstanbul. s.: 145-146.

- ÖZÇER, S. KEPİR, H. (1985). Sanayide İnsan Faktörü ve Verimlilik. Milli Prodüktivite Merkezi Yayını. Ankara . s.: 1.
- ÖZKÖKELİ, N. (1998). Ankara Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Birim Elemanlarının Boş Zamanları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara. s.: 32.
- ÖZTÜRK, F. (1998). Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Bağırhan Yayınevi Ankara. s.: 91-94.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalk. Planı. (2001) Karayolu Taşıtları İmalat Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu DPT2550 ÖİK 566. Ankara. s.: 6.
- SENCER, O. (1969). Türkiyede İşçi Sınıfı Doğuşu ve Yapısı. İstanbul s.: 8, 13.
- SERVAN, J., SCHREİBER, L. (1997). Zamanı Kullanma Sanatı. 2. Baskı. İstanbul. s.: 91.
- SCOTT, D. (1993). Zamanı İyi Değerlendirmek. Ankara. s.:136.
- SCOOT, M (1997). Zaman Yönetimi.2.Baskı. İstanbul s.: 9.
- Spor Şurası, T.C Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü 1990 s.: 236.
- ŞAHİN, M. (1994). İş İdaresi. 1. Fasikül. 7. Baskı. Eskişehir. s.: 162, 163.
- T.C Başbakanlık D.P.T Beden Eğitimi ve Spor IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu. s.: 64.
- T.C Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. (1987). Türk Sanayi ve Ticaretindeki Gelişmeler. Ankara. s.:281, 121 ,164.
- TEZCAN, M. (1993). Boş Zamanlar Sosyolojisi. Ankara Üniversitesi Basımevi. s.: 7,42.
- Türk Otomotiv Sanayinin Gelişimi ve Yan Sanayi İle İlişkiler. Sanayi Odası Araştırma Dizisi. (1981). İstanbul. s.: 24.
- VOİGT, D. (1998). Spor Sosyolojisi. Çeviri Atalay, A. Alkim Yayınları İstanbul. s.: 93.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1994). Petrol Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu. D.P.T yayını. Ankara. s.:1.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1996-2000). D.P.T yayını.. Ankara. s.: 31-32.
- WANKEL and BERGER, (1991). Personal and Social Benefits of Sport and Physical Activity. Benefits of Leisure. p.: 135.
- ZORBA, E. (2000). Fiziksel Uygunluk. Neyir Matbaası. Ankara. s.: 124,126,127

ÖZGEÇMİŞ

İzmit doğumludur. İlk, orta, lise öğrenimini İzmit'te, lisans öğrenimini Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde yapmıştır. Halen 19 Mayıs Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni ve Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisidir..

ANKET SORULARI

1. Yaşınız:

- 25 den küçük 25-30 31-40 41-50 51- 60

2. Cinsiyetiniz:

- Bay Bayan

3. Medeni durumunuz:

- Bekar Evli Dul

4. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

- Yok 1 2 3 3'ten fazla

5. Öğrenim durumunuz:

- İlk Orta Lise Üniversite

6. İş yerindeki göreviniz:

- İşçi Memur Mütteahhit eleman Yönetici

Ünvanınız yazabilirsiniz

7. Meslekteki kıdeminiz:

- 1-5 yıl 6-10 yıl 11-15 yıl 16-20 yıl 21 yıl ve yukarısı

8. Çalışma şekliniz:

- Gündüzcü Vardiyalı

9. İş yerinizin niteliği :

- Kamu sektörü Özel sektör

10. Hangi sektörde çalışıyorsunuz?

- Kimya sanayi
 Makine sanayi
 Ana metal sanayi
 Taş ve toprağa dayalı sanayi
 Kağıt sanayi
 Taşıt sanayi
 Dokuma sanayi
 Diğer.....

11. İş yerinizin sermayesi ve işletmesi kime aittir?

- Türklere Yabancılara Ortak

12. Ortalama aylık kazancınız :

- 150 milyon ve altı
 150-300 milyon
 301-500 milyon
 501-750 milyon
 751 milyon ve üstü

13. Hafta tatili durumunuz:

- Hiç yok
 Sabit 1 gün
 Sabit 2 gün
 Değişen 1 gün
 Değişen 2 gün

14. Günlük çalışma saatleriniz ve zorunlu ihtiyaçlarınız (uyku,yemek,vb..) dışında kendinize ayırabilecek kaç saat boş zamanınız bulunmaktadır ?

- () Hiç yok () 1-2 saat () 3-4 saat () 5-6 saat

15. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ? Aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanları işaretleyin. (Seçenekleriniz 1'den çok ise lütfen 1,2,3 gibi numaralarla derecelendiriniz.)

	Hergün	Gün aşırı	Haftada 2-3 kez	Haftada 1	Ayda 1
() Sinema-tiyatroya giderim	()	()	()	()	()
() Kitap-gazete okurum	()	()	()	()	()
() Aktif katılım gerektiren spor yaparım	()	()	()	()	()
() Müzik dinlerim	()	()	()	()	()
() Sosyal ve kültürel faaliyetlerde rol alırım	()	()	()	()	()
() El işleri ve sanatla uğraşırım	()	()	()	()	()
() Televizyon seyredirim	()	()	()	()	()
() Kahvehaneye giderim	()	()	()	()	()
() Bir müzik aleti çalarım	()	()	()	()	()
() Spor müsabakalarını izlemeye giderim	()	()	()	()	()
() Arkadaş ziyaretlerine giderim	()	()	()	()	()
() Çarşı,pazar,park gibi gezintilere çıkarım	()	()	()	()	()
() Spor amaçlı yürüyüş ve koşular yaparım	()	()	()	()	()
() Bahçe işleri ile uğraşırım	()	()	()	()	()
() Belirli bir şeyle uğraşmam	()	()	()	()	()
() Başka (lütfen yazınız).....	()	()	()	()	()

16. Sizi boş zaman etkinliklerine yönelten şey nedir ? (Seçenekleriniz 1'den çok ise lütfen 1,2,3 gibi numaralarla derecelendiriniz.)

- () İlgi alanım olması
() Çevremdekilerden etkilenmem
() Arkadaşlarımla beraber olma isteği
() Sağlığımı olumlu yönde etkilemesi
() Kültür ve maddi düzeyim
() Rahatlatıp iş verimimi arttırması
() Monotonluktan kurtulma isteği
() Başka (lütfen yazınız).....

17. Bu tür faaliyetlere katılmak size ne hissettiriyor ? (Seçenekleriniz 1'den çok ise lütfen 1,2,3 gibi numaralarla derecelendiriniz.)

- () Yeteneklerimi geliştiriyor
() Çevre edinmemi sağlıyor
() Rahatlatıyor
() Mutlu ediyor
() Yeni şeyler öğrenmemi sağlıyor
() Statü kazandırıyor
() Kişiliğimi geliştiriyor
() Bilgimi arttırıyor,eğitiyor
() Eğlendiriyor
() Zamanı daha verimli kullanmamı sağlıyor
() İç dünyamı dışa vurmamı sağlıyor
() Kötü alışkanlıklar edinmemi engelliyor
() Hayata bağlıyor
() Meşgul ediyor,ruhen ve bedenen canlılık kazandırıyor
() İyi vakit geçiriyor
() Zayıflatıyor
() Stres, monotonluktan kurtarıyor
() Aktifleştiriyor, can sıkıntısı ve boşluktan kurtarıyor
() Topluma daha kolay uyum sağlama yardımcı oluyor
() Başka (lütfen yazınız).....

18. Katıldığınız boş zaman etkinlikleri daha çok hangi sorunlarınızı gidermeye yardımcı olmaktadır ?

- Sosyal Kültürel Fiziksel Psikolojik Hiçbiri

19. Çalıştığınız kurum boş zaman etkinlikleri düzenliyor mu ?

- Evet Hayır

20. Cevabınız evet ise hangi tür etkinlikler yapıyor ?

- Sosyal ve kültürel etkinlikler
 Sportif etkinlikler
 Gezi ve eğlence
 Eğitim amaçlı seminerler
 Başka (lütfen yazınız).....

21. İş yerinizde boş zamanlarınızı değerlendirebileceğiniz faaliyetler yoksa neler olmasını isterdiniz ? (Seçenekleriniz 1'den çok ise lütfen 1,2,3 gibi numaralarla derecelendiriniz.)

- Sosyal faaliyetler
 Kültürel faaliyetler
 Sportif faaliyetler
 Tarihi ve turistik geziler
 Eğlence ve gösteriler
 Başka (lütfen yazınız).....

22. Boş zaman faaliyetlerine katılmak iş yerindeki veriminizi ne yönde etkiliyor ?

- Olumlu Olumsuz Fark etmiyor

23. Boş zamanlarınızda herhangi bir faaliyette bulunmuyorsanız bunun sebebi nedir ?

- Bulunuyorum
 Yeterli boş zamanımın olmayışı
 Bu konuda yeterli bilgi sahibi olmayışım
 Maddi olanaklarımın yetersizliği
 Gerekli ortamı bulamayıp
 Başka (lütfen yazınız).....